

OLION

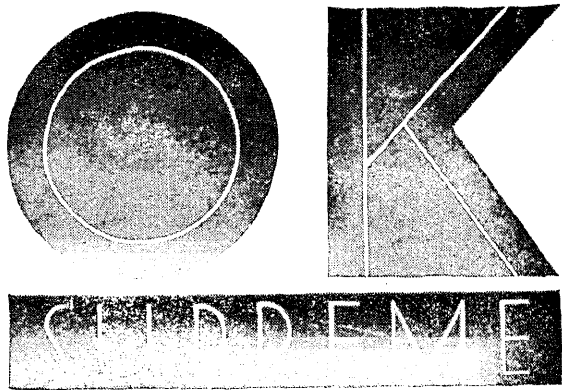
HIND
35
SENTI

ILLUST
REERITUD
AJAKIRI

NR 8

APRILL

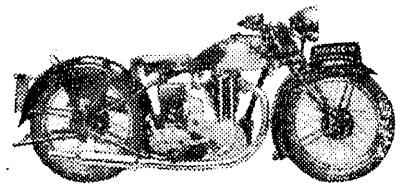
1935

Mootor-
sportlaste
lemmikmasin

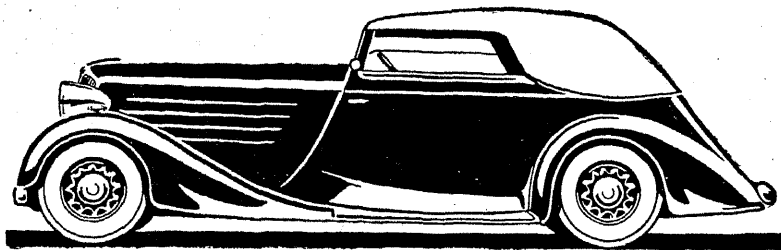
Mudelid 250–350 ja 500 cm³
Spetsiaal võidusõidumasinad

B. SABSAY & Ko

Kuninga 5. Tel. 435-72

Renault

Sõidua autod, veo- ja omnibusealused
Bensiin- ja dieselmootoriga

B. SABSAY & Ko

KUNINGA 5. TEL. 435-72

OLION

VIIES AASTAKÄIK

N 8 (53) 30. APRILL 1935

Albert Saare

Kevadet

*Akna man vaikiden istun,
sulatud raamat veel käen.
Suu ent mul virilaks hiskub —
käte kui kahvatust kaen.*

*Tänavalt pilku mu taskub
punane vallatu suu.
Süda mul uuesti raskub —
kopsu lööb piste taas uus.*

*Päik'sele rinna ma avan,
talvest mis kängund ning nõrk.
Laste naer kõrousse rabab,
rõõmest mis helisev, hõrk.*

*Unustan minagi valud —
põsil vaid päikese hõõg.
Jäädgu need talvised „valged“,
jalga lööb nõtkus ning hoog.*

*hülgan ma palitu seljast,
sonistki vallandan pää.
Rõõmuigi aiman, mis peljus.
Ihm jälle avar ning hää.*

WATTEAU

KUNSTIÄRIS

TEGEV JA VASTUTAV TOIMETAJA: GEORG NÄELAPEA

VÄLJAANDJA: JAKOB LOOSALU

TOIMETUS:

TALLINN, RATASKAEVU 6—2. TEL. 446-52

TOIMETAJA KÕNETUND: 9—10 h. ja 4—¹/₂₅ p.l.

TALITUS:

TALLINN, RATASKAEVU 9, TEL. 460-48

POSTKAST 193

POSTI JOOKSVA ARVE NR.: 29

ILMUB KAKS KORDA KUUS TALLINNAS

TELLIMISHIND: AASTAS 7 KROONI

POOLAASTAS 4 KROONI

KOLME KUU P. 2 KROONI

KAHE KUU P. 1 KR. 35 S.

ÜHE KUU P. 70 SENTI

ÜKSIKNUMBER 35 SENTI

OLION

MAI

Prof. dr. Ed. Tennmann

Mai minevikust

APRILLI viimasel õhtul võetakse maid vastu. Pimedas süüdatakse hao- või puuhunnik põlema, nii et ta rohkesti suitsu ajab. On tuli juba kaunis suur, algab üle tule hüppamine. See paistab mänguna või spordina, mida noored meeeldi harrastavad. Kombe algpära pole aga sugugi mäng, vaid nõidus ehk võlu: läbi või üle tule hüpates puhastab hüppaja ennast pahadest vaimudest, kes tuld kardavad ja põgenevad või tulle kukuvad. Sarnaselt on mõnigi vana usukomme säilinud mängu kujul ümberseletamise abil.

Mai algus on uue ajajärgu algus. Ta tähendab suve võitu talve üle. Suve võitu pühitsetakse viljakasvu pärast. Kõik, mis uus on, on erilise tähendusega, nagu uus aasta või uus eluaasta. Kõike uut tervitatakse erilise põnevusega, lootusega ning teadmatusena. Tuleviku tundmatus nõuab ettevaatust ja ettevaatuse vahendeid õnnetuste ärahoidmiseks ning kasu või õnnistuse kindlustamiseks. Selleks ongi mitmesugused kombad olemas.

Kuna suve algus kliima järele ei ole ühtlane, siis ei ole mai esimene päev mitte saanud ühiseks tähtpäevaks kommetsuhtes. Mis puutub eriti suve ühendusse taimekasvuga ja sellest olenevaise kommetsesse, siis on mitme maa ja rahva vahel suuri lahkuminekuid. Viljakasvu pärast on tähelepanu juhitud puule, mis kõige enne punga lähevad, järelikult kõige suuremat jõudu ilmutavad. Meie noored kased ehivad maja alles nelipühil, urvastega pajuvitsad sageli aga juba palmipuude pühaks. Läänes etendab tähtsat osa maipuu, ükspuhas mis liigist, ja on saanud väga mitmekesise tähenduse. Kõige aluseks on siiski viljakus, mida kommetsuga püütakse rakendada igas suunas, mitte ainult viljale, vaid ka inimestele, loomadele, kaitseks haiguste, õnnetuste, tule vastu, abielu sõlmimiseks.

Viljakasvu edendamine nõiduskommetsu (maagia) abil ulatub väga kaugele, õieti igale poole, kus algas põlluharimine. Nõidus üldiselt on aga veel vanem.

Aastaaegade vahetus, eeskätt suve võitlus talvega kevadel ja sügisel peegeldub võitlusena valguse ja pimeduse, sooja ja külma, elu ja surma vahel ning andis sellisena aluse ääretult lopsakale mütoloogiale. Siin paigutati võitlus vaimude riiki, nii et igal looduse nähtel on eri kehasus mingi suure isikliku võimu või jumaluse kujul, nagu on India, Babüloonia, Egiptuse jne. päikesejumalused, kes paigutati liigituvad veel talve ja suve, hommiku-, keskpäeva- ja õhtupäikese jumalateks. Valguse ja suve võit on loomulikult uue aja algus. Ta ei saa üle maailma ühele ajale langeda. Lõunas tuleb ta varem, põhjas hiljem. Vanas Roomas algas uus aasta 1. märtsil, Kesk- ja Põhja-Euroopas vastas sellele 1. mai, kuigi mitte aasta algusena.

Õösel vastu 1. maid on kurjad vaimud suures ärevuses, nagu näitab nõidade sabbat Blocksbergi Valpurgiõöl ja mujal, kus nõiad ratsutavad õhus luuavartel, sõnniku-

harkidel, tünnidel jne. Külanoormehed võtavad maskeeritud suve ja talve vaimude võitlusi ette, mis lõpevad talve kaotusega. See polnud enne mitte mäng, vaid sümbolne toiming, eeldusega, et dramaatiline võit kandub üle loodusele ja kindlustab lõikuse rohkust. Nagu pimedal ajal inimeste süüdatud tuled pidid kasvatama vaimude nõrgestatud päikese jõudu, nii pidi inimene ka suve tulekut maagiliselt toetama.

Sarnast maagiat või nõidust nimetame analoogia või sümpaati (sarnasuse või kaasaelamise) nõiduseks. Sessamas mõttes tuleb mõista ka hulka teisi toiminguid, mis praegu paistavad mõttetud. Siia kuulub „eluvitsaga“ löömine, mida uuemal ajal seletatakse arusaamatult karistusena. Jõuluvana Nikolause (6. dets.) vitsakimp, mida hoiti peegli taga, pole sugugi laste nuhtlemiseks mõeldud, vaid elujõu ülekanndmine on tema algmõte, terve ja õnnistuse mõttes, nagu Vana-Rooma *strena* (prantsuse *étrenne*), mida vastastikku jagati uuel aastal. Pärast asendas seda õnneoksa õnneraha — uueaasta *as*, nagu muinasjutu õnnerubla (ingl. *lucky farthing*). Sest mis uue aja algul olemas, püsib aasta läbi. Et aga kinkija ise vaesemaks ei jääks, kingiti vastastikku. Ühekülge kingituse juures teistel puhkudel oli tulusam kinkijal endal antavat õnnistuse alust mujalt varastada. Elupuid ja hilli ning pärgi tuuakse ju ka surnuile haudadele ning „ilustatakse“ nendega lahkunute päevapilte selle samase alateadliku elustamise mõttega. Maioksi kinnitati talli ja lauda uksele, katusele, pisteti sõnnikuhunnikusse, kingiti ja jagati vastastikku, nendega peksid poisid tüdrukuid ja tüdrukud poisse, ning said selle eest kingitusi, kuna sarnane peks oli ju tõeliselt jõuandmine, eriti viljakuse mõttes.

Sigivus on kandvaks mõtteks ka maipruutpaaride, maikuningapaari, mai *lordi* ja *lady* (leedi) kommetsu juures. Rongis liiguvad noored ja lapsed maja ette, laulavad ning võtavad andeid vastu. Toovad nad ju õnnistuse majja. Võetakse ette rongikäike ka ümber põldude, et neid saagi õnnistusega sissepiirata. Mõnel pool oli vanasti viisiks, et noorpaar pulmaöö põllul mööda saatis. Lõuna-Venes rakendas põllumees õhtul pimedas paar süütut neitsit alasti adra ette ja tõmbas vao ümber terve krundi, et kindlustada rohket viljasaaki. Sigivuse jõu ülekanndmine oli tarvilik inimese algatusel, sest et loodus muidu tujukas oli. Et looduse mõjutamine sel teel ei aidanud, tuli muidugi kombeid ja seletusi järjest täiendada või parandada, kuna eeldused jäid endiseiks.

Võitluse asemel suve ja talve vahel sai mõnel pool radikaalsem viis kombeks. Olenukuna kujutatud „tali“ (slaavlaste „surm“) viidi suures protsessioonis avalikult vee juure ja uputati või jälle põletati avalikul platsil ära, nagu praegugi Zürichis aprilli alul sünnib. Uputatava talve asemikuna esineb mitmes kohas noormees —

LÖKKETULED

Foto Ivar Paalmann

„vesilind“, kes ennast vette laseb heita. See komme on avardunud üldiseks vastastikuseks veega pritsimiseks või selleks maskeeritud, riietumata, aga üleni rohelistesse okstesse põimitud tütarlapse veepangetäitega ülekallamiseks jõe või kaevu ääres. Talve hävitamisest on saanud vihma nõidus, et poleks karta põuda. Slaavlastel vastab sellele „roheline Jüri“, keda üldise rõõmukisa all vette visatakse.

Maituli on teisest küljest seotud päikese nõidusega. Et tuli hävitab kõike roojast ja musta, siis kaotab ta ise oma puhtuse. Sellepärast on tarvis uut tuld, mis pole inimeste süüdatud. Kas hõõrutakse kahest puutükist uus tuli välja või süüdatakse valmissäetud tuleriit, kuhu kuuluvad ka kulunud kirikuriided ja tarbeasjad, tuleklaasiga või tulekiviga. Seda tuld viib rahvas riidast koju kaasa kui püha ja õnnistatud tuld. Ühtlasi võetakse kaasa riidas söestunud puutükke või muud, mis jälle annab kaitset igasugu hädade vastu. Põletamise tseremoonia on ka kiriklikuks saanud — põletatakse riidal nukk — Juudas Iskariot. Joostakse tõrvikutega ümber põldude. Nõgudel lastakse alla veereda põlev ratas — päikese ketas. Selle mõju ulatab nii kaugemale, kui tema valgus paistab.

Oigu lõpuks toodud näide maikuninganna määramisest oksjoni teel (Mailehen — Pfalzis). Oksjon kuulutatakse aegsasti plakatitega välja. Õigel ajal ilmub notar kirjutaja ja aktikimbuga ning prillega. Algab valla „puude“ müük (isik võrdub maipuule). Avaldatakse tingimused: Tasu tuleb kohe ära maksta. Ostjal on õigus ostetud asja enne teatud kiriku püha esimese tantsu puhul kätte saada. Oksjoni sissetulek paigutatakse õllesse ja sigaritesse. Üksikud puud (— tütarlapsed) pakutakse välja järgnevas vormis:

„Pakkumisele tuleb 20-aastane kuusk, ilusalt ja sihvakalt kasvanud. Veotäht on saada N. N. (tüdruk nimi) käest. Kes pakub?“

Kõik toimub oksjoni kohaselt. Hind tõuseb kuni 1—2 riigimargani.

ALBERT SAATRE

EMALE

*Ma vahel olnud sulle võõras.
Kas kahetsen? Eil olen külm.
Kuid samas kuum ning valu mõõnab
mu südamesse. Sest on küll?*

*Sa sünnitasid mind ju lootes,
et rajan elus sirge tee.*

*Ma hälbün, otsiv — ikka ootev,
ent tuulde vajund üha see.*

*Mu rahutused hahtund vitnas,
või jagand kaarte öid ning öid.
See sinu uhkust, lembust rüvas
ning pilku külmust, trotsi tõi.*

*Su käte ramm mind vaevu muudaks,
kui pole kätteks jalgu mul.*

*Kuid, ema, teinud mida suudan:
on paberlehil astund sulg.*

Oksjonil kujunenud paarid kuuluvad lõikuseni ühte, nii et kõigil pidustustel ollakse ühiselt ja keegi teine isik ostetud maipruudiga ei tohi tantsida. Vanad piigad ja müümata jäänud iludused on muidugi väga õnnatud.

Võiks arvata, et tõusev haridus laostab vanad kombed. Ometi ei ole see mitmel põhjusel nii lihtne. Ka äärmise tehnika arenemise juures pole seda karta. Sarnasel puhul moderniseeruvad kombed ja muutuvad lõbusaiks mängudeks. Nende igivana põhi saab süvenemise teel ikka selgemaks ja huvitavamaks.

Ed. Tennmann

Aug. Luiga linool

PÄIKESETÕUS

Rabindranath Tagore

Algus

„KUST ma tulin, kust Sa leidsid minu?“ küsis laps emalt.

Läbi pisarate naeratades ja last oma rinnale surudes, vastas see:

„Olid varjul mu südames tema igatsusena, lemmik. Elasid mu lapsepõlve nukkudes ja ma kujundasid Sind igal hommikul üha uuesti, kui voolisin oma jumaluse kuju.

Asusid meie maja jumaluses; austades seda, austasin Sind.

Elasid kogu mu lootuses ja armastuses, minu ja juba ma ema elus elasid Sa.

Inimigade kestel kosusid Sa meie maja üle valitseva surematu vaimu rüpes.

Mu neiupeõlves, siis, kui mu süda avas oma õislehed, heljusid Sa lõhnana ta üle.

Sinu magus õrnus õitses mu nooruslikes liikmeis, sarnanedes pilve hõõgumisele päikesetõusu eel.

Taeva valitud lemmik, koidu kaksikõde, olid, Sina, see, keda kandsid maise elu vood ja randusid — minu südames.

Vaatan Su silmisse ega suuda mõista imet:

Sina, kes kuulud kõikidele, oled saanud minu omaks.

Kartes Sind kaotada, surun Sind tugevalt oma rinnale. Milline ime on pannud nendesse minu kätte maailma aarde?“ —

JA nad elasid õnnelikult ning neil oli palju lapsi... — Tänapäeval selline vanade muinasjutude lõpplause toob meile vaid muigeid. Otse kaugena, võõrana kõlab see. Johtas ka kusagil hommikumaaal see lause oma alguse on saanud, sest ega muidu juba Aabramilegi Jumal teadnuks lubada järeltulėjaid „nagu liiva mere ääres“. Hommikumaalased olid suured karjapidajad, sigivad Balkani rahvad on seda veel tänaseni, — nad nimelt sigivadki sellepärast, et lapsed peres on odavamaid karjaseid, on seega ka jõukuse, õnne sümboliks.

Agaga muu maakera pole enam Balkan. Nüüd, kui sul on lapsi tükki seitse või enam, tuleb viimasele ristiisaks tingimata kas president ise või saadab pääministri, ning ajalehed toovad ära kogu su perekonna pildi.

Siiski, kui nüüd ongi lapsi vähem, me nüüd armastame neid rohkem, ja teame-tunne neid paremini kui varem. Muide, oli vanemaid ka varem, kes suutsid mõista omi lapsi, — nii mõnigi suur mees võlgneb oma suuruse ainult oma vanematele. Ja ka veel tänapäeval nii mõnigi kuulsusetu ema (ja ka isa), kes eales pole tudeerinud kasvatusteadust, oskab luua oma lastele õnne.

Endi kujutelmis õnne sümbolina me ju muud ei valigi, kui nimelt mingi naeratava, kena, noore naise, kes istub ümbritsetuna oma mängivatest lastest. Võibolla selline pilt iseenesest ongi sentimentaalne, on odavavõitu, — mitte kõik mängivad lapsed alati pole inglid, mitte viimane kui emaõnnes naine pole jumalteab kui vooruslik, — meie kujutelmid nii ema- kui lapseõnnest lihtsalt on nii suured, on kõigest muust niivõrd erinevad, et mingid teistsugused, arbitraarsed õnnemõõdupuud selle pildi külge ei sobiks. Kumbki õnneolu on eriline nimelt oma varjul intensiivse loomingtungi tõttu, selliste, temas võimalike ainuliste hetkete varal, millistes inimolend suudab nautida täielist rahulolu enda omakäel jõududest. Kahtlemata see on päämiseks põhjuseks, miks kärsik meiepõlv, kes kõiges muus läbielanud kõik võimalikud ja võimatamad pettumused ja luhtumised, on jälle pöördumas lapsele, — miks on algamas uus lapseajastu.

Meenub hetk maailmalinna iirlasteagulis, mil kord juhtusin silmitsema üht inetut, vaest, räbalais iirlannat, kõhetut, kõvera kaelaga noort tüdrukut konutamas seinä ääres. Kindlasti ta oli üks neid, kes meie uudsemates eugeenikaõpetustes kuuluks steriliseerimisele. Kuid tüdruk oma lahtisel rinnal hoidis last. Nii umbes üheksa-kümnekuise, perfektselt normaalset rinnalast, mõtlike, suurte sinisilmadega, pehmelt-roosanahalist, rahulikult imevat.

Ning selles süteluses ema, see tülgastuseni vastik idioot, kellel minu meelest ei eales võinuks olla meest, näis enam kui uhkena. Näis niivõrd süvenenuna, otsekui uppununa mingisse teise maailma, — selles embuses ta oli unustanud oma viletsuse. Ei, küllap ta soovikorral lapsest kuhugi varjupaika lahti oleks saanud. Agaga ei. — Meeldesõbbuvas vastolus tüdruku võimatu ümbruse ja välimusega oli nimelt tema ilme. — Nii ta oli enam kui vaene ema, — ta oli ise toit, oli vari, lohutus, — ta näiliselt tajus, et moodustab mingi ürgse, paratamatult suure jõuallika, kogu maailma oma lapsele.

Ei, tõesti on võimata emaõnne kirjeldada sentimentaalselt. Sest kõikehõlmava jumaluse hõnguna ta vist on liig lähedane, — on see ainus päikesetuli, mis lõõmab-lõidab otse meie keskel, saadab meid läbi elukevade ja ikka edasi.

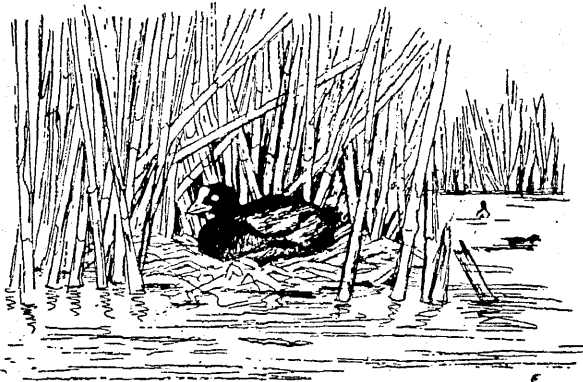
Ning lapseõnn? — Seda, kas või alateadlikult, me mäletame kõik.

A. T.

Tungad päikeses

Tartumaa, Meeri algkooli õpetaja, pr. Saarmann oma lastega (teine rida, vasakul): Heino, Herold (süles), Raimo, Arma, Jaan. Seitsmeliikmelisest lasteperest on vanim praegu 12-aastane. — Keskel, Eeva riietuses, on väike Elan. Korvmööblil (vasakult): Ain Kruup, Enn Päärt ja Anne Päärt. Sinililled all: väike „tädi“ Ester Tartust

HÄÄLED KÕRKJAIS

Ufa kultuurfilmist

Leo Mõtus

Parvepoiss

(Nälgijalt varastajad)

TA tuli mööda jõekalda käänakuid, veidruseni armetu, viletsaim sandipoiss: jalas pastlad nartsudega, seljas narmendavad hilibud, turjal mingi komps võidunud ja määrdunud kotis.

Pilutas silmi maipäikesele, heredalt kesktaevas lõõmavale, mille poetatud kuldliitrid libisesid jõe veerlevail laineil. Kui juhtus soistunud kohale, pidas tasa omaette aru ja nuuskas nina kuuekäisesse. Aga kui kõrgemad mättakesedki roostesesse vette vajusid, siis astus julgelt

läbi sumpama. Kuivale kohale jõudes seisatus jälle, et pigistada lirtsuvaid jalatseid.

Nii jatkas teed. Jõgi siugles läbi soistunud heinamaa kirdest vesikaarde. Paremalt ja vasakult tõusvail nõlvakuil asusid talundid puiekobarate vahel. Hallikaspruunidel põlulappidel külvati ja äestati. Rukkiorsed haljendasid. Ühel kallakul juba uitas karigi, otsides tärnanud rohulatvu mulluse kulu seest.

Poiss aga läks ikka vesikaarde, perivoolu alla, nagu seoks teda mängleva jõevee rutt. Päril eespool palistas madal pajustik oru alangut, kohati jõenigi ulatudes. Säälkoyal ujus nagu kerge vinetis soojusest kergitatud aur.

Sinna vinetisse kinnitaski poiss uurivad pilgud. Jah, viimaks ta juba nägi: pikalt lamasid palgivirnad jõe kaldal, valged lõikesõõrid kui pilgutlevad silmad õhku suunitud.

Poisi nägu muheles. Ta arvas juba haistvat sulava vaigu karget lõhna, nagu seda kuumal suvipäeval on tunda põlises kuusikus.

Ta oli jõudmas parvetuskohale.

Siia, Kõnnakolga niidule veeti metsamaterjali sellest ajast, kui algas esimene puuraiumine pedakapalust. Kevadel, liigvee alanemise järele algas parvetöö, mille juures sai kuuks — poolteiseks teenistust kohalikele ja võõras-telegi.

Need võõrad, hulkurverega rahvas, rändasid koos parvetustööga allavoolu, peatudes alles esimeste vabrikute juures, et jääda lõikustööle.

Kust liidid need inimesed kevadel ja kuhu läksid sügisel, see ei huvitanud kedagi. Ega jutelnud sellest nad isegi. Lihtsalt olemisest jatkus.

Võibolla rändasid nad samuti talve läbi, ühelt raialangilt teisele, nurudes juhuslikku õomaja ja pagedes toidu- ning tüüri raha eest? Võibolla! Sest nad olid inimesed, kelle naha elu paksuks parkinud, mitte ainult värsked õhk ja päikese palavus. Mida nooremalt keegi oli andunud rändurielule, seda enam erinas ta moraal igapäevase inimese aumõistest. Omavahel nimetati seda lihtsalt „vilumuseks“.

Arnu Arak oli üks neist, keda elu varakult on veerema tõuganud, unustunult jäetud varustada vajalike omadustega sarnaseks eluks, mis raske eriti siis, kui ollakse veel noor ja kogenematu.

Kehalt lahja ja kidur, oli kängunud ta mõistuski. Ta silmad, hallid ning arad, piilusid umbusuga vaenulikku maailma.

Argadel ja viletsatel puuduvad sõbrad. Nii ka Arnu Arak veeres ükski, kui oli korra veerema saanud. Seltsilistest ta ei hoolinudki, sest need oskasid vaid pilgata või muidu liiga teha. Üksi olla oli parem.

Lõpuks üksindus saigi ta ainsaks sõbraks. See laskis vaadelda välisnähtusi, ilma et tarvitses reageerida neile.

Nii õppis ka armastama loodust. Aga loodusnähtusi nautis ta vaid seni, kuni need ei mõjunud ebameeldivalt.

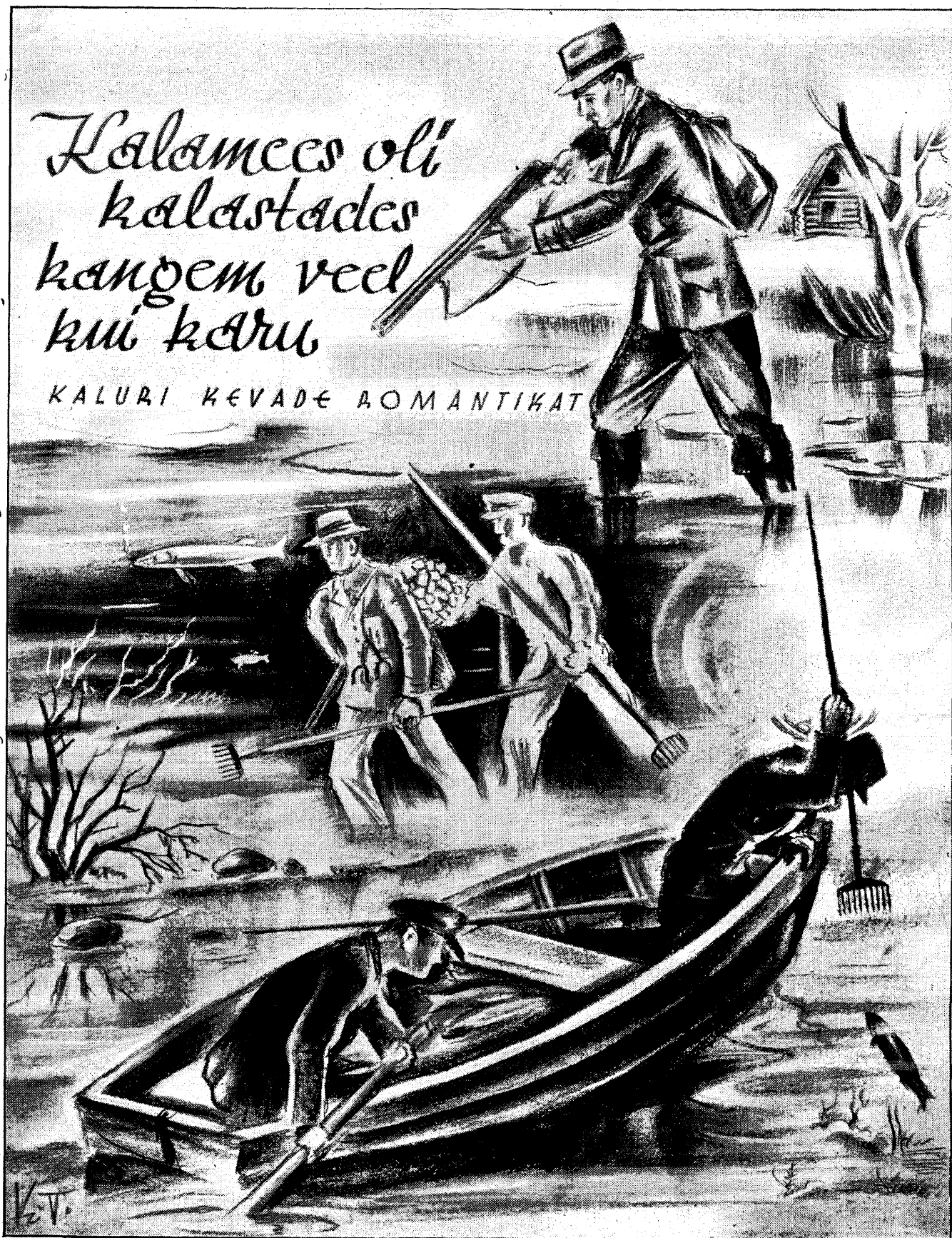
Juhtus näiteks olema kevadine päikseloopak. Ta istub küünilävel, kus kavatseb õõbida, sest oma loomurguse tõttu ei otsinud ta kunagi õomaja inimelamutest, ja ta vahib läänetaeva suurepärasest värvimängu.

See muudab ta, nagu enamiku inimesi, sentimentaalseks. Meenub kodu, haige ema ja kõik, millel mälestuslikku mõju.

Hallid silmad tõmbuvad niiskeks...

Sellal on jõest tõusnud jahe udu, pannes ta liikmed lõdisema. Poisis sünnib tähelepandav muutus: silmad kuivavad pisarast ja läänetaeva värving ei huvita enam.

Kalamees oli
kalastades
kandem veel
kui karu

KALURI KEVADE ROMANTIKAT

„Kalamees läheb kalale, — pane pada tulele“, — kuidas linnasulg joonistab västrahooaega

KÜNDJA

Fot. Ivar Paalmann

„Käi Küt ja Punu vao pääl, sest põllust tuleb leib.“

KÜLV

Fot. Ivar Paalmann

Kurbuski on kadunud. Ta tõuseb ruttu, et pugeda kuhugi, kust saaks sooja.

See oli endahoiu instinkt, mis tema mõttemaailma hakkas juhtima.

Palgivirnade vahele jõudes Arnu seisatus. Ta süda põksus kiirelt nagu inimesel, kes näeb suuri võimalusi enda ees, mille omamiseks tarvitseb vaid kätt sirutada.

Jah, siin võis teenida. Ta haistis töö lõhna.

Virnad olid kõrgele kuhjatud, mõned palgid, traatidega kinnitatult, peagu rippusid vee kohal.

Ta ronis jämedail tüvikuil, murdes suurtes tükkides krobelist koort ja paisates jõkke. Viidikate parved tõusid pinnale ja sagisid toitu otsides kooretükkide ümber.

Korruga hakkas eestpoolt kuulduma vee pladinat ja kõnehääli. Kõrgemale tõustes nägi poiss kahte meest, kes, olles virnal otsa avanud, nüüd kangidega palke jõkke lükkasid.

Nii, tööd alati juba. Ta lähenes meestele. Nüüd need olid visanud kangid käest ja istusid kaksiratsi palgil.

Nooremal mehel oli üll räbaldunud sinisest kalevist ülikond, aga jalas uhkeldasid tuliuued veesaapad. Vanem oli armetum. Ta karvane lõust mõlkis kaabu all sarnanes ahvi omale.

— Siin põle kuradile kah sehvti! ütles vanem vihaselt. Noorem haigutas laisalt. Siis lausut:

— Kõigest kaks hunnikut, ära seepärast mossita. „Tseksimehed“ lähevad ka alles ülehommene jõe, seniks oleme valmis nende palkidega... Ja ma pidin „Paksukese“ käest ikka kuidagi kalavintskite jaoks vanssi saama.

— Ja kuidas kõik siin... ninad vastu perve veetud, sabad soolutsakus... torises vanem.

Noorem tahtis vastata, aga silmas teisel pool jõge seisvat Arnut ja hüüdis:

— Hõhõ, mees, tööle!

— Härrat pole siin... või sedasi... praakerit! pomises poiss aralt.

— Kuradi härrat! hirnus poiss naerda. Kas mina pole hää?..

Mõtles natuke ja küsis tõsisemalt:

— Tahad ikka tööle küll?..

Poiss jaatas ja vaatas silmi pilutades üle jõe.

— Noh, siis pole muud kui käpad külge... Sest minu käes need hunnikud anda ongi, rääkis seesama noorem mees. Ega siis praaker siin tea vaadata igat tulejat-minejat. Ja makstakse nagu mullugi: lips! ja sent, lops! ja sent... Saad aru?..

— Et ikka sent palgi eest?

— Noneh! Sinamees juba tunnedki asja. Sõida aga üle ja hakka siit kõrvalt loopima.

Arnu vaatas korraks vanema mehe poole. See noogutas tummalt ja keeras ajalehepaberist plotskit.

Nüüd muutus noorem veel südimeks. Ta ronis palgivirnal alla ja juhatas poisile koha, kust kahe kokkulöödud palgiga sai üle tulla. Arnu Arak seisiski meestepoolsel kaldal. Talle anti virn just vastalustatu kõrvale.

— Peaks neid ikka lugema kah, arvas ta.

— Tühi see, ehk võibki, seletas praakeri asemik. Kõik on kirjas, näe, siia „praakeri-härra“ juba aryu visanud... Et kindlam oleks, luges poiss siiski ise.

Kogu õhtupooliku nad veeretasid palke, mille kolina vaheajal noorem mees katsus nalja visata ja küsitles üht-teist Arnult. Ta jutud olid kõik sarnaselt lõõpivad. Arnu ei pidanud neist suurt lugu, töötas omaette ega kuulnudki viimaks enam.

Päike vajus aeglaselt taeva sinikumil läände. Oli soe ja töö väsitav. Kuni palgid asusid veel kalda lähedal, käis asi lihtsalt, polnudki muud kuulda kui summ-summun! ja plauhh-plauhh! Vesi pritsus vahutades kõrgele.

Aga peagi tuli juba veeretada, kuni palgi jõeni said, sest virn taganes ikka kaugemale. Ja mõni loogas lad-

vatükk ei mõtelnudki porri vajunud ja libedail aluspuiel veereda. Sarnaseid tuli nihutada samm-sammult.

Aegajalt kuuldus vanemat meest vanduvat. Aga noorem ainult naeris. Ta oli lustakas sell.

Päike viibis juba metsalavadel, suur ja punakas. Mehed olid enamiku palgivirnas juba jõkke veeretanud ja lõpetasid töö. Nad aitasid veel Arnulgi paar jonnakamat tüvikut jõeni. Kadusid siis aeglaselt sammudes pajustikku, et minna koju, nagu ütlesid.

Nüüd jäi poiss üks. Öhtu saabus. Varjud libisesid heinamaal, taevas leegitses edelast kuni loodesse. Muutus vaikseks, kauged kõminad ja hääled kostusid alla jõeni. Võrendiku pind tardus terashalliks peegliks, millel libisesid vedurjail jalul vesiputukad. Ajuti sulpsatas havi pilliroos, hõbekarva kõhualusega särg hüppas veest välja. Öhtu meeleolud hõljusid jõel.

Arnu lõpetas töö, et otsida sobivat ööbimiskohta. Ta leidis kõrgemas virnas palkide vahele jäänud õõnsuse, milles õhkus meeldiva tõrvahõnguga segatult päevane soojus.

Siia ta puges ööd magama, konksutas põlved lõua alla ja toetas pää palgi kumerusele. Välismaailma hääled kaugesid, tuli uni.

Ta ärkas külmast lõdisedes. Oli varane hommik, päike vaid mõned vaksad kõrgel. Ka päeva jalgu jäänud poolkuu rippus rõõsas taevas kui valkjaskollane marmoritükk.

Poiss jooksles palgivirnal, et ergutada tardunud liikmeid. Vastumeelne oli lirtsuvasse roostevette minnek, tuhmroheliste pajupõõsaste lähedale, mille juurtel roomas hall jõendu kui salakaval, tuhatharune madu.

Ta vaatas kaugemale põõsastikku, kus kasvasid kidurad kasedki. Sääil kudrutasid tedrekuked kevadist armulaulu, rippudes nagu tuulepesad juba lehtivas oksastikus. Oli kevadhommiku helgus ses pildis. Ja mäetaludes kiresid kikkad.

Nüüd sai poiss tagasi töötaju. Söönud kehva hommikueine määrunud leivakotist, algas ta jälle pihta.

Kesk hommiku paiku tulid mõlemad mehed. Noorem lõõpis pisut, lakkas aga peagi vanema alatise tusataju tõttu. Siis polnud enam muud kuulda kui palkide mürin, kangide raksumine ja vee pladin.

Öhtuks sai meestel virn jõkke veeretatud ja nad läksid koju.

Järgmisel päeval ootas poiss neid asjata. Nad ei tulnudki.

Tal hakkas igav, ja kuidagi veider tundus, et tema ükski töötab selle määratu palkidelasu kallal. Nagu midagi oleks korrast ära. Aga mis just, sellele ei suutnud vastata.

Pärastlõunat tuli parvetuskohale salkkond mehi. See oli praaker „Paksukese“ eelvägi. Ta ise liikus meestesumma keskel, vestes muhedat juttu paari vanema töölisega. Ajuti ta lihav nägu tõmbus veel laiemaks südamlukust naerust, kusjuures peksis mõlema pihuga vastu nahkjope siile.

„Paksuke“ oli väga populaarne selle ümbruskonna tööliste hulgas oma huumorimeele ja seltsimehelikkuse tõttu. Ja sellepärast kajaski nüüd naljast kogu jõeäärne, kui mehed sääil astusid pootshaake ja kirveid kõigutades nagu muistne sissijõuk.

— Täna lõõme selle jõekese juudi palke täis, nii et tuleb teine liigvesi siia Konnakolga niidule... rääkis „Paksuke“. — Aga vana Parmupill ja „Välismaalane“ tegid tänavu veeretamisega esimesena algust... Ja pra-

Haruldased juubilarid

31. märtsil pühitses Tartumaal, Roela Reino taluomanik JOHAN LÄURBERG oma 80-ndat sünnipäeva, 60-a. abielu- ja 50-aastast päriskoha omaniku juubelit. J. L. sündis 29. märtsil 1855 Roelas, omandas hariduse Torma kihelkonnakoolis. Ostis mõisalt 1855. a. oma praeguse talukoha. Märtsikuust 1875 abielus Liisa Öunapuuga.

Talupidamise kõrval on J. L. energiliselt võtnud osa seltskonna ja omavalitsuse tööst. Kõrge vanaduseni jõudnud paaril — ka naine on ületamas 80 eluaasta piiri — on 9 last, 20 lastelast ja 9 neljandas põlve ulatuvat järglast.

ker näitas palkidele, mis voolus mõtlikult allapoole triivisid.

Nüüd olid nad juba virnade vahele jõudnud. Pisut imestades silmitses praaker Arnut, kes oma lõpetamata virna kallal päris ihuüks hiiglast.

Meestesumm seisatas ja „Paksuke“ mõmises:

— Eeh... kes see siis oleks? Hää ingel... hähähä!... Vana Parmupill ja „Välismaalane“ läksid ju täna hommikul allapoole „tsekimehiks“... Ütlesid olevat juba sisse tõuganud need kaks virna, aga üht see mees sääil pusib veel... Hõi, mees, ära naba katkesta! Tule ja ajame palake juttu...

See oli hüütud Arnule. Mehed istusid seejärele.

Poiss lähenes tõrvast pahkunud käsi hõõrudes. Ta tundis küllalt hästi mehi, keda nimetati praakeriteks. Need erinevad alati töelistest, eksimine pole võimalik.

Nüüd algas nende vahel pikem küsitlemine ja vastamine. „Paksukest“ huvitas see, kuidas talle nii ilma teadmata abilisi oli siginenud. Ja poiss rääkis siis kahest mehest, kes teda pikema jututa tööle panid, ja et kuidas „kalavintskimees“ ütles enda olevat nende hunnikute väljajaga.

Mehed lagistasid naerda. Viimaks pääses ka praakeri jutt voolama:

— Noh, poisu, sisse kukkusid nende kelmidega. Tööd tegid asjata, sest nende kahe hunniku veeretamise raha oli juba makstud... Jah, seda võivad vaid need kaks... see on just „Välismaalase“ ja vana Parmupilli värvi, sihuke mahhinatsioon...

Ta nagu tõsines. Vaatles kaastunde ajal veel kord hulkurpoisi kõhna nägu, rābaldunud riideid ja tõrvast pahkunud käsi.

Siis hüüdis vihaseks:

— Ei, seda ma siiski poleks uskunud isegi neist! Sel list toorust... et varastavad nālgijalt... Ma ütlen: nad kaovad minu töömait... sihukesed nālgijalt varastajad!

Katkeid Valentin'i „Sangarrändurist“

MILLINE oivaline ilm! Aurik on taevalaotuse all kui naba kõhul. Mis ilmasse muidu puutub, siis, on see päris sobiv matkaks. Selles, nimelt ilmas, on midagi kevadist, võibolla suvet tunda. Oieti see, nimelt ilm, tuletab meele sügisest ilma. Seekord siiski on see, nimelt ilm, peaaegu talve moods.

Nii, minu matk on alanud... Määratu ime elus. Mind peaks hammustama kõrvast, enne kui võin uskuda seda tõde. See on nagu uni ainult. Nagu, vaid unelm.

Mul on veel pihus taimestik, mis mulle annetati rannal. On hortensia, on männioksi, on filodender. Mul on veel pisaraid taskurätikus, higi laubal ja lisaks ka kaenla all, reisupakkide kandmisest. Mul on veel silmade ees saatjaskond sadamas. Tädi, kes andis mulle reisumoonaks juustuomeleti, lehvitab veel vihmavarjuga. Lell, kes andis mulle liitri värnitsat, vibutab veel puujalaga, onu, kellelt sain seinakella kaasa, öötsutab jumalagajätuks raudkeppi. Ja õel, kes andis mulle läiktärklisi, on nuuksuv nagu käänatud idapoole. Mina vastan neile. Parem jalg väriseb liigutusest ja vasak jalg väriseb erutusest. Rind tõuseb ja vajub nagu Beethoveni IX sümfoonia ja maks kahvatab.

Nüüd laev eemaldub sadamast, nad jäävad, nad jäävad... Kõik vana jääb, tulevad vastu uued suunad, uued maad ja mered ja jõed ja järved ja kaljud ja mäed ja teed. Ja uued inimesed ja hobused ja naised ja ülesvõtted. Pääle selle tulevad vastu uued kingad ja aluspesu ja tubakas ja muud.

Jää hüvasti, kodumaa, kus ojed sündinud Söterluuski saunas ja üleskasvanud isamaja tagahoovis, kus olen haljendanud kui Liibanoni seederpuu ja põdenud reumat novembrikuust aprillikuu lõpuni. Jää hüvasti!

Vaikselt hääbudes jääb maa ja meri algab...

Hortensia kuivab, männioksad pudenevad ja filodender närtsib. Mälestused hajuvad, minevik pühitakse minema tõrvamissudiga, ja mina olen uus inimene, Juha Ville Nieminen, kes on kui laps vaksturiidel.

Matk maakera ümber on alanud.

Ma nõjatun käsipuul vastu ja silmitsen merd, mis sinisena, mustana ja märjana kohiseb ümberringi. Jah, merel tahaksin kah surra.

Sest mis ongi imelikum kui meri, mis rõögib ja virvendab, mis purskab peaaegu kohulaineid. Meri, milles peitub saladusi, pärlkarpe ja igasuguseid põrnikaid äraaimamatul määral.

Korraga ehmusin. Kõrvale oli tulnud välismaalane, kes ütles mulle:

— Andestage, kui segan. Minu nimi on Dupult.

— Nieminen, vastasin mina kummardades, ehkki olin natuke pahane tema pääletükkevuse pärast.

— Olen Lätist, jätkas härra Dupult. — Pindala 65 791 km². Järved madalad, põhjad vesised. Pilvitus 8,1. Aikest 353,350. Raudteedel maksab jagatav differentsiaaltariif. Öhuasjandus. Suitsetatud räimi müüakse. Näljaaastal 1601—1602 pidi rahvas kannatama jubedaid piinu. Piiskop Rimbert kutsus tegevusse 800 kurelast. Gutmani koopas on palju nimesid hääst vanast ajast. Aastatel 1678 ja 1854 ja 1911 ja 1922 tuli ette tapmisi.

— Täna, aitab juba, ütlesin härra Dupultile. — Teil on palju teadmisi.

— Ei mitte just palju, vastas härra Dupult. — Aga minul on komme kõike kohe selgitada. Et kellegil ei tarvitseks küsida. Mõni raiskab muidu aega ja vaeva. Nüüd võime hakata rääkima mugavamaist asjust.

— Näiteks millest? küsisin.

— Näiteks teist, ütles härra Dupult.

— Olen Nieminen, Juha Ville. Aastad 1896, 1920 ja 1930 tähelepanuväärsed. Silgud ja kartul, pääasjalikult. Hambavalu ja reuma. Ristitud üks kord, rõugeid pandud kaks korda. Jalarammestus. Soomest. Matkal ümber maakera.

— Täna, aitab juba, ütles härra Dupult. — Elu on vahest imelik.

— Kuidas nii? küsisin.

— Kuna minulgi on reuma. Pääle selle märkimisväärsed aastad: 1882 ja 1908. Tähenab: sündimine ja abiellumine. Siis 1920. Tähenab: lahutus. Edukas tegutsemine ärialal. 97 654 puhaskasu. Kaaviar ja šampanja. Pankrot. Nüüd jälle jalgadel. Londoni.

— Niiviisi? küsisin mina.

— Nii, vastas härra Dupult. — Nüüd teame teineteisest kõik, mis tarvis. Võime alata seltskondlikku lobisemist laiemas ulatuses. Kui matkate piki Vaikses ookeanis asetseva Guami saart, jõuate väiksesse külla, mille nimi on Lamkuokaka. Sääli kohtate umbes sajaastast vanamoori, kel on vaid üks hammas ja kes lonkab mõlemast jalast. Tema on minu tädi.

— Tõesti? küsisin imestades.

— Nii on. Tädil on sääli ahvide kasvandus ja pesumaja juba ligi kümme aastat.

— Imestamisväärt! hüüdsin. — Kui omapärane on mõne elu. Uskumatu, et teil võib olla sajaastane tädi Guami saarel!

— Olen ainuke isik, ütles härra Dupult, — kellel on tädi Guami saarel. See asjaolu omistab mulle romantilise hiilguse.

— Minul, tähendasin härra Dupultile, — on küll tädi, kes omab pudukaupluse Helsingis, aga mina ei näe selles midagi romantilist.

— Kõik on suhteline, ütles härra Dupult. — Kui teie ise asuksite Honolulu, oleks hurmav omada tädi Helsingis, kel on pudukauplus. Distant teeb inimesi huvitavaks. Kui näiteks minul enesel ämm oleks elanud Marsil, hakkaksin kohe igatsema ta järgi. Muide, on teil mingit arusaamist topograafiast?

— Ei, vähimatki, vastasin natuke häbelikult.

— Ka minul ei ole, ütles härra Dupult. — Eks siis või keskustella niisama. See on kahetsusväärne, sest minul ei ole enam midagi muud ütelda teile. Laev tundub kiikuvat. Nägemiseni!

Jäin jälle üksik. Silmist langesid mõned pisarad Läänemere voogudesse. Arvult kaheksa. Need pisarad niisutasid tugevasti ja nõrgendasid korki minu hingeala ees, kus juba oli hakanud kasvama umbrohi, ohakad ja kõik muud kurikuulsad taimed. Minu hinge tundeallikaist purskusid mälestuste soolased veed, kõike seda paar liitrit. Aga ma neelasin need tagasi ja saavutasin tasakaalu, hoolimata sellest, et kodumaa oli jäänud maha ja ümberringi oli vaid meri, mille lainete kohin tuletas meele kodulinna tuletõrjajate pasunakoori harjutusi.

Järg leheküljel 258

LIIVLASTE KIVILÕHKUMISE TALGUD OMA RAHVAMAJA EHTAMISEKS

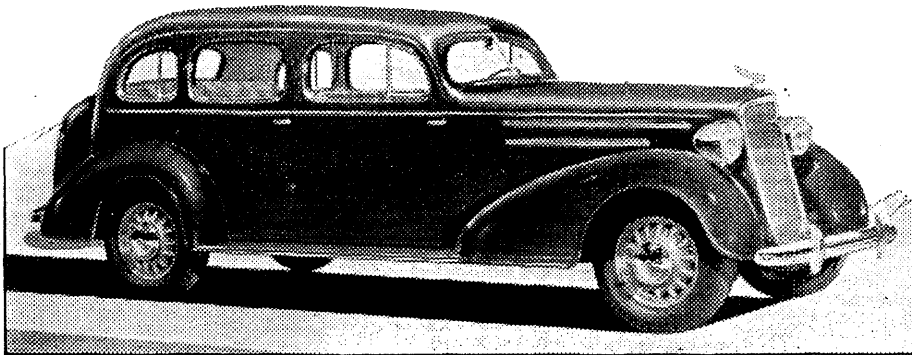
Igaüks on
oma ümbrusele
ja rahvale
tähtis

Olion

on ajakiri
kõigile

Sünnipäeva või
juubeli puhul
saatke endi pilt,

ühes andmetega,
OLION'ile
avaldamiseks.

CHEVROLET 1935

TUÜP

Master de Luxe

AUTOT ostes pannakse harilikult väga suurt rõhku välimusele. Peagi aga selgub tarvitamisel, et sugugi vähem tähtis pole ehitus, viimased leiutused, täiendused ja paremused auto alal.

Auto, milles ühendatud tehnika viimane sõna ja väline elegants, on kindlasti Chevrolet MASTER DE LUXE TUÜP 1935. Autotehnika hiigla areng avaldub esijoones just Chevrolet'i toodangus. Üheks suuremaks uudiseks on teraskatus, mis sõidukile annab erilise tugevuse.

Edasi olgu mainitud Master de Luxe'i vaikne käik, mis on tingitud mitmetest uuendustest. Mootori väntvõll on tehtud raskemaks, dünaamiliselt ja staatiliselt tasakaalustatud. 1935 a. mudelil on kolbed tinaga kaetud ja määrdesüsteemis on viidud läbi põhjalik uuendus: Kõik masinaosad, mis määreret vajavad, on läbi puuritud, et võimaldada õli läbipääsu, milline asjaolu tagab masina kauaaegse ja töötamisvõimsuse.

Karteri ventilatsioon on tunduvalt täiendatud, mille tulemuseks oli suurim kokkuhoid. Gaasid ei riku enam õli, seistes seega alati värskena.

Mootori tuuride arv on Master de Luxe 1935 juures vähendatud 3300 päält 3200-le. Päälegi on mootor n. n. ujuvat tüüpi, s. o. paigutatud kummi-laagritele, mille tõttu raamitõuked ei mõju enam mootorile.

Raam on auto tasakaalustamiseks ehitatud endistest madalamaks, laiemaks ja tugevamaks.

Edespiraal vedrutus on põhjalikult täiendatud, samuti ka rooli mehhanismis võimaldab erilise kerguse sõiduki juhtimisel. Pidurid töötavad täieliku kindlusega, on väga vastupidavad ja avaldavad mõju vähemalgi survel pedaalile.

Kõik need olulised uuendused ja täiendused lubavad elegantset „MASTER DE LUXE'i“ nimetada autotehnika tippsaavutuseks käesoleval ajal.

Mihkel Neumann

toimetaja põlves, Juh. Liivi tööde kogumise ja kirjastamise ajal.

28. märtsil s. a. pühitses oma 69 a. sünnipäeva vanapõlve ajakirjanik ja kirjastaja Mihkel Neumann. Elades vaikselt ja omaette, tagasitõmbunult avalikust elust, möödus vana leHEMEHE viimane hällipäev enne raugaikka jõudmist kellegi poolt märkamata.

Nooruspäevil hoogsa ajakirjanikuna ja innuka karskustegelasena tööd teha rabeledes, püsis M. Neumann teiste hulgas esirinnas. Saatuslikud punased aastad 1905–1906 põhjustasid olukorra, mis vana tegelase vanaduspäevi täidab musta murega.

Mihkel Neumann on pärit Amblast. Lõpetades a. 1886 Kunda seminari, siirdus algkooli õpetajaks (1886–1896), olles esimesed viis aastat ühtlasi vallakirjutajaks. 1882. a., seega 16 aasta vanuses, algas ajalehtedele kaastööd, kuni dr. K. A. Hermann ta 1896. a. *Postimehe* toimetuse liikmeks kutsus.

Postimees oli juba siis päevaleht, dr. Hermann aga kavatses lehe ilmumist kahandada kolmele korrale nädalas, ent jättis — päämiselt Neumanni nõuandel — lehe ikkagi päevaleheks. 1896. a. lõpul tuli päevakorrale *Postimehe* müümäne J. Tõnissonile, millist sammu Neumann küll laitis maha, kuid küllalt kõrge hind, 10 000 rubla, võitis lõpuks Hermann'i. Hiljem kahetses ta lehe müümist elulõpuni.

Postimehe minekul J. Tõnissoni käte, lahkusid toimetusest Ed. Vilde ja A. Bilov, kuna M. Neumann püsis siiski edasi. Märgates ometi, et Tõnissoniga tal kaua koostöö ei sobiks, ostis ta Narvast vendadelt Jüri ja Jaan Reinvald'ilt nende lehe *Virmalise*, mille tegelikuks väljaandjaks oli keegi Renkvist — toimetajaks oli kord E. Vildegi — ja jatkas väljaandmist Tartus (1893) uue nimega — *Uus Aeg*.

Peatselt kutsus J. Tõnisson Neumanni jälle *Postimehe* juure tagasi; sellest olenevalt tuli tal oma lehe jaoks töötada õhtutel ja pühapäeviti. Kaasomanikuks ja-tegelaseks *Uue Aja* väljaandmisel oli E. Öunapuu, kes 1900. a. oma õigused Tallinna trükoja-omanikule M. Schifferile müüs. Neumann lahkus siis *Postimehe* talust lõplikult ja tõi *Uue Aja* Tallinna.

Leht, mis alguses, 1898. a., ilmus ainult üks kord nädalas, omas kõigest 750 lugejat-tellijat. Kahel järgmisel aastal ilmus leht kaks korda nädalas ja tellijate arv paisus 2000. 1901. a. alates kuni 1905. a. ilmus leht kolm korda nädalas ja tellijate arv tõusis 17 000 pääle. Hiljem oli lehe kaasomanikuks M. Schifferi asemel Andres Pert.

1905. a. detsembris sulges kuberner *Uue Aja* ühes mitme teise lehega ja

vastutavad toimetajad anti kohtu alla, mis neile tõi poolteist aastat kindluse vangistust. Süüks oli neile Tartu n.n. „ülemaalse rahvaasemike koosoleku“ resolutsioonide avaldamine. Kaasomanik A. Pert omandas P. Grünfeldt'ilt ta värsket päevalehte *Töölise* ja nõutas ülemuselt loa lehte *Päevaleheks* nimetada. Kõik suletud *Uue Aja* tellijad said siis *Päevalehe*.

M. Neumann ise oli ligi aasta *Päevalehe* toimetuse liikmeks. On huvitav, et *Päevaleht* oma juubelite puhul küll A. Pert'ist ja *Uuest Ajast* kõneleb, aga Neumannist, kes oli ometi lehe väljaandja ja vastutav toimetaja, midagi ei tea. Samuti ei räägi ta kunagi M. Schifferist ja E. Öunapuust, kelle õigused *Uue Aja* kohta polnud pisemad kui Pertil.

Lootes amnestiale, siirdus Neumann välismaale — Soome, Rootsi, Saksa- maale ja lõpuks Ungarisse. Piiratud ainelised võimalused sundisid teda siiski varsti kodumaale pöörduma. Vene piiri ületamisel, Granitsa jaamas võeti N. vahi alla; Bendidis pandi ta ahelaisse, mis aga Vilnos jälle ära võeti. Jõudes Peterburi, tuli minna Krestõi vanglasse istuma.

Krestõi ajast mäletab Neumann tänuga kahte meest: vangla ülemat, eestlast Strandmanni, ja üht korrapidajat ohvitseri, noort venelast. Esimene andis tellimata ja maksuta paremat õhtusööki, kuna teine laskis piiramata arvul raamatuid sisse tuua, kuigi vangla kodukord nägi ette iga vangi kohta kõige rohkem kolm raamatut. Vanglas koostas Neumann mitmed sõnaraamatud, milliseid hiljem ise kirjastada sõandas.

Praegu Mihkel Neumann elatub peost suhu, lootes „paremaid aegu“. Ta alatine asukoht on — Tallinn.

Sõõnud lõunasöögi — natuke lõhet koorevahus, heeringat ja ananaasi tarretist, kotlette ja marjamahla, liisaks kohvi ja limonaadi — läksin kajutisse ja säälin magasin kuni selle hilise ajani, mil ärkasin, ning läksin käbedalt laevalaele. Öö must kate oli pingulitõmmatud kõikide olendite üle ja ma ei võinud näha muud kui paari tähte, millised ei suutnud äratada huvi, sest olin näinud neid varemgi.

Kõrvale astus teine reisija, kes reelingule najatudes ütles:

— Öö.

— Nii on, vastasin mina.

— Öö, öö, ütles see reisija hetke möödudes.

— Öö, öö, ütlesin mina, vaadates hämmastunult teda.

— Öö! hüüdis ta jälle.

— Nii on, siis oleme ju ühel arvamisel, ütlesin tusaselt. Mida ta mõtles? Oli ta hull?

— Öö. Ei tule enam midagi, ütles mees.

— Kust ei tule?

— Kõhust.

— Olete võibolla merehaige? küsisin imestades. Olin kunagi kuulnud midagi sarnast.

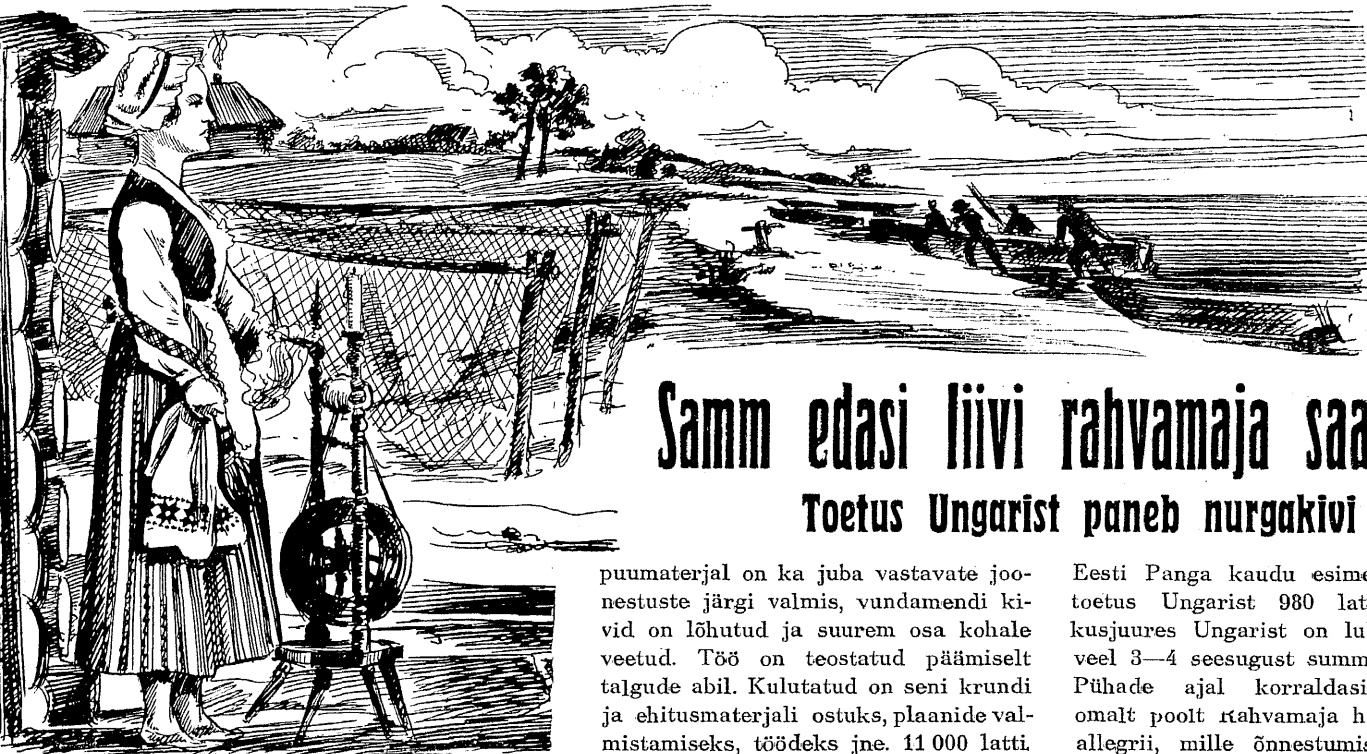
— Ööö. Olen. Kas teie ei ole?

— Ei — aga kui täpsemalt järel-mõtlen — on öö.

— Öö, ütles mees.

— Ööö, vastasin mina. — Ma pean kohe minema kajutisse.

Sellest tuli jube „öö“.

Samm edasi liivi rahvamaja saamiseks Toetus Ungarist paneb nurgakivi

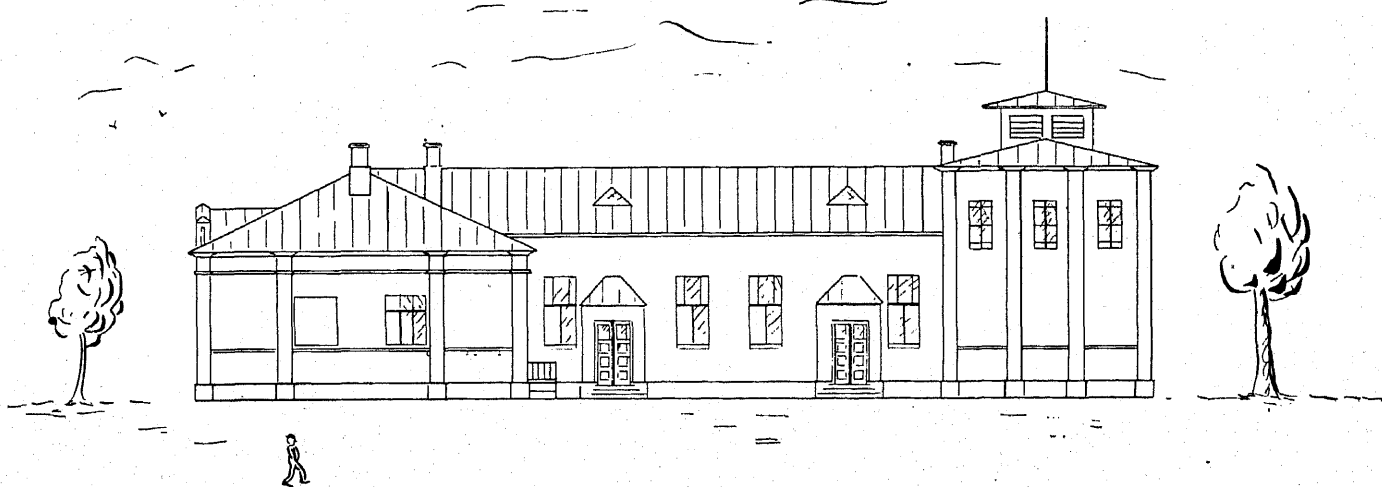
JUBA 1923. aastal, kui Liivi rannikul asutati Eesti ja Soome vellede kaasõhutusel esimene liivlaste selts, siis sel suurel ajaloolisel liivlaste pidupäeval avaldati ka esimest kord Liivi Rahvamaja ehitamise mõte: saagu liivlased omale väärrika hariduse-, kooli- ja muuseumihoone! Liivluse säilitamiseks ja koondamiseks. Kolm suurt sugulast, Soome, Eesti ja Ungari, pidid üritust igati toetama. Rahalist toetust kogutigi nii Soomes kui Eestis. Ja liivlased panid asjale käed külge. Valmistati rahvamaja plaan ja saadud rahadega algas telliskivide ja muu ehitusmaterjali ost. 102 000-dest telliskivist on 90 000 juba kohal ja korralikult ulu all, kohale toimetatud

puumaterjal on ka juba vastavate joonestuste järgi valmis, vundamendi kivid on lõhutud ja suurem osa kohale veetud. Töö on teostatud päämiselt talgude abil. Kulutatud on seni krundi ja ehitusmaterjali ostuks, plaanide valmistamiseks, töödeks jne. 11 000 latti. Selles Soomest ja Eestist saadud summade kõrval moodustab 2 250 latti Läti valitsuse toetuse. Raha kogunes vaid üldise majanduskriisi puhkemiseni, tööd kestsid seni. Tänavu kevadel andis taas tunda rahapuudus. Eeskätt oli tarvis tsementi ja lupja vundamendi alustamiseks, nurgakivi panemiseks. Liivlastele saabus uus katsumise aeg. Ümberkaudsed läti seltsid tegid ettepaneku ehitada ühine rahvamaja ühisel jõul. Rahvusaade on aga liivlastes tugev, lätlaste ettepanek hüljati. — Meie lubame Rahvamaja niikuinii lätlastele kasutada, kui ta valmis saab — kirjutab liivi tegelane Vaalgama. Ja uute lootustega mindi edasi. Seegi kord liivlased ei eksinud. Äsja, 10. aprillil, saabus liivlastele

Eesti Panga kaudu esimene rahaline toetus Ungarist 980 lati suuruses, kusjuures Ungarist on lubatud saata veel 3—4 seesugust summat vähimalt. Pühade ajal korraldasid liivlased omalt poolt rahvamaja hääks loterii-allegrii, mille õnnestumiseks arvatavasti palju kaasa aitas uus ergutus Ungarist ja ilusad ilmad. Samuti ootavad liivlased suure huvi ja lootustega Latvija kultuurfondi istangut, s. k. lõpupäevil, kus tuleb otsustamisele toetuse määramine Liivi Rahvamaja ehitamiseks.

Praegu aga alustavad liivlased saadud Ungari toetusega rahvamajale vundamendi tegemist, mispuhul Liivi rannikul peatselt jõutakse uuele tähtsale rahvuslikule pidupäevale — Liivi kultuurhoone nurgakivi panemisele. — „Muidugi tahaksime, et sellest päevast osavõtjaks oleksid meie sugulasrahva esindajad ja meie riigi Latvija kultuurasja esindajad,“ rõhutab Vaalgama. „Pidupäevast teatame.“

R. K.

Liivi rahvamaja kavand

Eesti talgud Uuemõisas a. 1833. Keskel Nikolai I-se tütre

Uhked eesti talgud

MEIE kaugema mineviku kaasaegses kehvast ja osalt tendentslikus literatuuris moodustavad huvipakkuvat erandi omaaegse Eestimaa kubermanguvalitsuse kolleegiuminõuniku ja endise Eestimaa talurahva priiikslaskmise (1816. a.) sääduse elluviimise komisjoni sekretäri Wilh. v. Rossilloni mälestused. See haruldase vabameelsusega ümbrusse suhtuv isik näib suurema tähtsuse omanud olevat Eestimaa ja Tallinna elus-olus läinud sajandi esimesel poolel ja ta kuju muutub meile eriti sümpaatseks, kui oleme lugenud ta märkmeid ühest sündmusest Harjumaal 1832. aastal keiser Nikolai I tütarde külaskäigu puhul Tallinna.

Rossilloni ajal (1800—1855) käisid keiser Nikolai I tütreid korduvalt Tallinnas suvitamas. Keisrilaste elukohaks oli Kadrioru loss, kuna nende igapäevaseks seltsiliseks ja juhiks oli kujunenud keisripaari erilise soosingu osaline Rossillon. Olgu kohe mainitud, et W. v. Rossillon oli prantslane ja vast täiskasvanuna siirdunud Eestimaale. Oieti Rossilloni kõrge vaimuharidusega isedus oligi teguriks, mis keisritütred Tallinna tõi. Tutvustanud juba varem korral keisritütred, — neid oli kolm, Olga, Maria, ja Aleksandra, — Tallinna ja ümbruse nägemisväärsusi, võtab Rossillon saata keisritütred Eesti talgudele. Uuemõisa — Tallinnast 40 km — omanik võtab keisritütred vastuvõtu hoole enesele ja teatab korralduste käigust Rossillonile. Keisritütred pidi maal vastuvõetama Eesti talgudega. Asja vastu liikus Tallinnas aga hirmsaid kahtlusi. 6. augustil 1832 sõidab Rossillon keisritütred ja lähema ametliku saatjaskonnaga, nende hulgas ka Eestimaa kindralkuberner, Uuemõisa. Kohale jõutakse varakult enne talguliste saabumist. Siis aga kostavad ka mõisapargist kahelt poolt torupillide helid ja talgulised ilmuvad nähtavale kahes rongkäigus, ees neid viljavihkudega, sellejärgi külalised naaberkihelkondadest, kõige lõpuks Uuemõisa omad inimesed, kõik kirevais mitmekesisis rahvarõivais. Viis torupilli, väga maitsekalt (R. väljendus) vär-

viliste paeltega ilustatud, teevad muusikat. Rongkäigud möödusid keisritütredest ja võtsid aset laudade ääres. Üks auväärne talupoeg alustas nüüd laulu, laudes ikka värssi üksinda ette, millega siis teised kooris ühinesid. 750 talgulise laul kõlas vägevalt ja kajast kaugele, meelitades ümbrusest kokku üha uusi talupoegi. Need istuvad pargi murule ja moodustasid kaasavõetud söögi-poolisega eriti ilusa (R. väljendus) *tableau mouvent*. — Kui oli jagatud külalistele märjakest, astus vallatalitaja aupaklikult keisritütred ette ja improviseeris lühida tervituskõne, paludes pärast kindralkubeneri, *tõhku ta ometi kõne keisritütredele*. Keisritütred lasid kindralkubeneril omalt poolt vallavanemat tänada ja nähtu-kuuldu üle rõõmu avaldada. Järgnes ühissööming. Keisritütred maitseid suppi talitaja käest hõbetirina.

Päeva otstarvega arvestades kestis talgutöö rahvalaulude saatel lühemat aega. Lauluga tuldi ka parki tagasi ja alustati lõbustustega. Need ei erinenud sugugi praeguste vabaõhupidude lõbunumbreist. Kavast oli teibaronimine, kotisjooks, ratta märkiheitmine, mis vaheldus üldtantsuga. Viis toredat torupilli puhusid vahetpidamata. Rossillon nendib suure rahuldustundega talguliste eeskujulist ja õilsat käitumist ja kui siis keisritütred valguvad talguliste hulka, tutvudes torupilliga ja inimestega lähemalt, siis ei tehta neile takistusi. Keisritütred ülevad muljed mõjuvad kaasa, et sündmusest tehakse pilt, mis hiljem kingina saadetakse Peterburi keisrikotta, kus hiljem veel Uuemõisa talgud olid kõneaineks.

Suuri vaevu läheb Rossillonil viimaks korda kella 1/27 paigu õhtul keisritütred pidult ära saada, nii et alles 1/2 10 õhtul Tallinna, Kadrioru lossi tagasi jõutakse.

Teade keisritütred osavõtust talgudest oli põhjustanud Tallinnas säärase huvielevuse ja sedavõrd rohkesti osavõtta soovijaid, et kõigile tuli keelduvalt ära ütelda.

R. K.

Kadrioru loss päevilt, mil siin suvitasid Nikolai I-se tütreid

Eesti Kirjanduse Seltsi uusi raamatuid

R. Paris: Uuem Eesti kunst

Kuna meil seni üldse on puudunud raamat meie 19. ja 20. sajandi kunstiloomingust ja loojaist, on sel teosel otse teedrajav rahvuslik tähtsus. Lühidusest hoolimata toob ta hääle paberil üle poolesaja reproduktsiooni meie parimaist maalidest (kaanel K. Mägi: Lõuna-Eesti maastik, värvides) ja ülesvõtteid raidkujudest ning kujuneb nii Elava Teaduse seniste numbrite hulgas otse luksus-teoseks.

Leo Anvelt: W. E. Gladstone

Gladstone elas ja töötas murrangulisel ajal: ta tegevus algas 1832. a. ja lõppes alles surmaga 1898. ning selle aja jooksul murdis Inglismaa mitmeti vanameelsusest vabameelsusele, mille eestvõitlejaks oli Gladstone. Ta uskus, et ülim vara ja loomuliku elu pant on vabadus. Seejuures ta arvestas korra vajadust, õiguslikkust, kohustusi riigi ja teiste rahvaste vastu. Gladstone elas kogu oma elu rahvale ja jäi rahva teenijaks, igasugused tiitlid, mis võisid teda eraldada rahvast, ei leidnud ta poolehoidu. See suur riigimees ja suur inimene on juba aastakümneid olnud paljude rahvaste juures julgustavaks eeskujuks. Tema praeguse eluloo on sõnastanud noore kirjaniku ja tühtlasi ajaloolase nõtkes sulg.

Ed. Laaman: Nõukogude-Vene ja kommunismi teostamiskatsed

Ei ole tühtki probleemi, mis kogu maailma viimase poolteise aastakümne jooksul nii põnevil ja ärevuses oleks hoidnud kui „Punase Venemaa“ oma. Vaevalt on maailma ajaloo kestes tehtud nii hiigla suurt katset kui siin kommunismi teostamiseks. Tuhanded on selle eest võidelnud, ja veel rohkemad miljonid selle nimel kadunud.

Meie, siin Vene piiri ääres, ei saa teha endale pettelpilte säälest korrast. Meie ei tohi seda kujutleda liiga viletsana, kuid ka mitte liiga roosilisena. Mis on objektiivne tõde praegusest Venest ja selle kujunemisest? Sellele tahab lühidalt vastata päätoimetaja Ed. Laaman, kes ise mitmel puhul Venes reisinud ja keda õigusega peetakse üheks Venemaa parimaks tundjaks Eestis. Ta ei esine siin mitte niipalju arvustajana kui tutvustajana, kes püüab mõista Vene sündmuse mitte ainult Lenini teooriast lähtudes, vaid Vene ajaloolist arengut, vene hinge ja nõukogude korra sisemist arenguloogikat arvestades. Tulemuseks on üsna omapärane töö, millega tasub tutvuda.

Eesti kroonika 1934

Juba kolmandat aastakäiku ilmub Eesti Kirjanduse Seltsi kirjastusel *Eesti Kroonika*, et võimaldada andmerikkaid kiirülevaldeid kõigist möödunud aasta tähtsamaist sündmusist ja arengualadest kõigile, kes tahavad teadlikult kaasa elada meie maa ja rahva, kui sihipüüdliku tervikuga. Kuid ei kunagi varem pole vajadus tema järgi olnud suurem kui nüüd: on ju 1934. a. tõesti olnud meie iseseisvuseaja suurimate murrangute aasta, mil uue põhiseaduse maksmahakkamisega kogu poliitiline võim keskendati; mil vastavalt sellele toimus ka hulk teisi põhjapanevaid muutusi, mil uue rahakursi, hää viljasaagi jne. tõttu võidi kõnelda ka ammukestnud majandusliku kriisi ületamisest; mil ka vaimses elus, nii näit. kirjanduses võidi koguda üsna rikkalikku vilja. Kõigest sellest kirjutatakse *Eesti kroonikas*.

Praegusel rahvustervikuse taotluse ajajärgul on *Eesti kroonika* üks aktuaalsemaid ja kõigile vajalisemaid raamatu- raamatuid.

CAMEO'D
MILANO
NÄITUSEL

KÕRVAL: KORALLIDE,
KONNAKARBI,
MÄEKRISTALLI
JA ELEVANDILUU
KÄSITLUSI

Steppjoontega viini kostüüm.
Ülal kõrval: suvikleit mooni-
mustris valgel taustal.
All: kübar, mis meeldib.

Vastu suvele

Väike kübar tepitud mustast grosgrain'ist naigrette-sulega

*Niili-roheline õhtukleit jämetoimsest krepi-
st vanaroosa changeauttaffet keebiga*

*Tumepruun spordikleit, käsit-
si kootud sinise villase sal-
liga, vöö beeš ilustustega*

*Oivaline viini modell eksooti-
lisest villasest materjalist. Kae-
laauk suletav metallripatsiga*

Viini varakevadkleit

VAJAME ROHKEM JÄÄD

JAH, ka vaimset. Ega pole kerge olla menukalt jäine tarbekorral. Jäine klaasteravalt, klaaspuhtalt. Kahjuks meie jäised seisukohavõetud tavaliselt kukuvad välja ebaselgetena, juba enne efekti muutuvad hüübinud, sitkusetä süldiks.

Kuid mõtlen seekord küll ainult harilikku jääd. Jääd majapidamises, jääd tarbeainena, külmutusvahendina. Käisin mõni päev tagasi ühes Tallinna moodsemas toiduainetekaupluses, nägin säääl ära vedela jää. Polnud ma näinud seda imet varem mujal. Vahetumalt mööda aknaklaasi seespoolset pinda allanõrguv jahendatud jäävesi hoidis vaateaknale väljapandud juustud, kilud ja muu söögi-poolise värskete (loodan). Ning mõtlesin ja ei mõista veel praegugi: läbi veejugades klaasi ju tänavalt ei näe palju midagi, — miks polnud vesi külmutatud püsti jääks, kaup väljapandud otse jääle?... — Nii ilus-seikluslik on olnud mujal maailmas ajeti vaadelda mõnd sulgis fasaanide või värskete kalade vaateakent, jälgida tema taga rohelusse garneeritud jahvatatud jääs oime ja varbaid liigutavaid suuri eluskrabisid, kilpkonne ja kütünrapikuseid vähki...

Ometi on huvi jääle tõusul ka meil. Toimetus veel täna sai tüki kaastööd otse sel ainel, — eestlane pidavat muutuma veelgi enam jääarmastajaks. Puhtmajanduslikel kaalutlustel. Autor teadvat, et Soomes perenaised suvel isegi joogivee jahutavad jääkappides, et kokkuhoidlik sakslane kuni kümme protsenti oma toidupoolisest enne tarvitamist siiski laseb minna hapuks, muutuda toidukõlbmatuks; — kaks miljardit riigimarka aastas lihtselt mädanevat ära, rändavat suu asemel solgiauku! Ja soovitab, et ka meie perenaised soetaks endile kööginurka jääkapi, kuhu jääd saaks majaperemehe keldrist, viimase olles

selle talvel sinna valmisvedanud. Ehk telligu perenaine jää otse jääkauplustest; Riias olevat neid juba mitu ja kulud olevat ainult „mõnesendilised“.

Mulle näib, et sellisel moel jäätarvitus meil siiski ei leviks. Ka apteegist saab praegu jääd. Nii ihaldavaks, ja maitsekaks kui värskete, soolamata, hapendamata toidupooline meie jääkappi ka ei osutuks, *en-gros* jäävalmistus jällemüügiks meie kliimas ja meie harjumustes siiski vaevalt end tasub. Ning talvel jõelt võetud jää pole puhas. Oleks otse ebahügieeniline mõelda, et majaperemehe sellise keldrijäaga peaksid hakkama varustama tüürikke.

Tsivilisatsiooni pisaraid

Inimsööjate päälük: „Issa-mu-meie! Temakene on jälle läinud bridžipartiile ja nüüd ei leia ma jääkapist lõunaks muud, kui külma misjonäri-reie

Moodse majapidamise jääkapp

Talvejää tarvitus oli kuidagi kujuteldav veel vanasti, mil mõni mõisnik või jõukam talunik suuremate tagavarade hoidmiseks endale ehitas eraldi jääkeldri.

Mõtlem, unistagem, püüdkem küll seda, et valmistame jää endile otse kodus, omaenda jääkapis, — puhtana, odavana. Kunstjää, elektri abil. Juba praegu on elektrivool majapidamistarveteks meil odav küllalt ja saab odavnema veelgi. Pole sugugi utoopiline loota, et varsti näiteks Tartu telefonivabrik eesti perenaisele silmahimuks ja jõupäraseks kiusatuseks laseb müügile jääkapi, — „rahvaaparaadi“, mis maksab ainult mõnikümmend krooni, mis valmistab vaagnatäied jäätahvlikeksi paari tunniga, mille jää on nii puhas, nagu on vesi, — millest võib ammutada morsijahutust kuuma suvepäeval, millest võib täita külma kompressi kummipõis palavikuhaigele, — ning milles hoidub värskete iga muna, iga mari kas või viimsepäevani (kui ainult kõht ootaks).

Selliseid „rahvaaparaate“, — mujal iga sissetulekuga perekond juba evib ühe.

Asko

A. ROOSE

ÕPETAJA TEENIJA

1

PÄIKE veeres sinetava kuusemetsa kui mäe taha, värvides puieelatvu tumepruuniks. Samuti süttusid pilveääred heledaks nagu leegitsevas tules, läände tekkisid esmalt roosakad ja lillakad kangad, siis aga ahtakesed mitmevärvilised vöödid nagu vikerkaare värvid.

Metsavahelisel porisel maanteel sõrkis hobune. Talumees ning noor tüdruk istusid vankril. Mees mõotis aga piitsa hobuse turjal; laks! laks! käisid löögid mära tahletand nahal. See ainult liigutas saba ning tahtis teelt kõrvale pöörduda.

Tee käändus mäkke. Mets jäi seljataha. Kuusesalgad hällusid küngastel kui rohelised sammekangad. Üle oru paistis korruga alev, tumedad hooned, mustavad katused, õhku tõusvad suitsusambad kui tossavatelt rusuhunnikutelt.

Aleviäärsed majad olid pisikesed, lagunend ja värvimatud, kuid kaugemal seisid suured kahekordsed härrasmajad. Puie vahelt vilksatas punase telliskivi katusega hoone.

Söitsid mürinal alevi kruusatand tänavale.

Karja aeti mööda tänavat. Igale elajale oli nõor sarve mant jala külge seotud, mispärast oli ühel pullikesel sarvede vahe verine ning ta lonkas jalga. Karjasel oli päris tegemist, et karja hoida koos. Ajas ühest küljest lehma, siis jäi teiselt poolt mõni maha või käändus teelt kõrvale.

Koerad jooksid hulgana; emane vadis eel, neli-viis peni järel, kõigil tõsine rutt ja tõsine nägu, vahel hammustasid üksteist ning vadisid taas, üks südamevalus, teine sala hirmus.

Koolipoisid seisid kergeis pluusides tänavanurgil, mesinikud askeldasid aias, tüdrukud viisid pangedega vett kaevust, kaelad ja käsivarred paljad, jalas mingisugused kotad, seelikute all välkusid paljad sääred.

Kahel-poolt teed kasvasid suured haralised tammed. Ühe maja kolmanda korra aknad löid helgitsema, helgitsesid hämaruses ühetaolises ja pikas reas kui pärlid.

Talumees peatas hobuse ning lausus:

— Oleme päral. See siin on koolimaja ja too kooliõpetaja Org. Ning ta osutas valgeks lubjatud majale.

Maja uks avanex ja tugev mees ilmus uksele.

Talumees kergitas mütsi ja ütles:

— Vaata, Org, siin on teie uus teenija.

— Väga hääl! Ootasime juba, lausus Org ning lähenes tüdrukule, pakkudes kätt. — Tere Kati! Kui suureks ja ilusaks sa oled kasvand. Ammu see oli, kui olid veel pisike tüdruku-plika?

Tüdruk ronis vankrilt maha ja astus ühes Oruga majja, kuna talumees jäi hobusele kaeru andma.

Oli tüdruk enese palitust ja kompsust vabastand, näitas Org talle tubasid ning viis ta kööki.

Köök oli nõrgalt valgustet ja aurupilved täitsid ruumi, mispärast nad alul ei näind peaaegu midagi. Siis silmas tüdruk pliidi juures seisvat naist.

— Mari, tõin sulle abilise, ütles Org.

— Ah mulle! Läheb siis mulle üks abi tarvis? Kas sa ise ei vaja puhastamist ja pesemist?

Naisel oli sellepärast pahameel, et mees oli teenijale kui oma sugulasele luband rohkem palka kui tema.

Tüdruk nurises mõttes, kui kuulis, et tema jaoks on magamisase tehtud kööki, et tema peab teistest lahus magama, kuid ta ei lausund selle kohta midagi.

Astusid kolmekesi tuppa tagasi. Mari kandis supitirinat, asetas lusikaid ning taldrikuid lauale ning käskis siis Katil sööma asuda.

— Aga kuhu jäi siis Jaan? küsis korruga Org.

— Heli, mine vaata ja kutsu tuppa! ütles ta tütrele.

Istusid vaikides laua juure, kui tütar astus sisse mehega. Jaani suu oli ammuli otsekui valust ning keel tegi kolata hääli. Oli näha kohe, et ta oli viina joond.

Oru suu venis lahkele naerule, kui ta astus Jaanile vastu, tõi laua juure ja säadis istuma. Naine sai aru, et mees tahab ka Jaanilt viina, aga oodaku, vaevalt ta saab selle kitsipunga käest.

Söömise lõppedes hakkas proua laualt sööginõusid ja söögipära kokku korjama. Kati tahtis teda seejuures aidata, kuid ta tõrjus tagasi ja ütles:

— Las olla! Küll saan üksinda toime, nüüd mine magama. Muidugi oled väsind? salvas.

Kati läks, kuid enne võttis toolilt kompsu ning hakkas seda köögis lahti harutama. Võttis välja rohelis-roosa lilledega vaiba, lina ja padja, kohendas korrapäraselt aset ning pugesteki alla. Aga magama ta veel ei jäänd. Kuulis, kuis ustest käidi, kuulis teisest toast kõvat kõnet, aga sõnadest ei saand aru. Kuulas ja mõtles, kuni viimaks uinus.

Hommikune valgus paistis aknast sisse, kui virgus. Kõik oli veel vaikne. Kuski laulis kukk.

Katis tõusis taas nurin, kui nägi, kuis olid köögi seinad tumeroheliselaiugulised, hallitand ja koppind kui kevadise lume alt väljund muruplatsid.

Kulus tükk aega enne, kui ta kuulis toaukse paukumist ning siis köögiukse avamist. Proua astus kööki, kolistas pangede kallal ja väljus. Ta vist arvas, et teenija magas.

Vaevalt ta väljudes kargas Kati voodist, kohendas aseme, laotas vaiba päale ning jäi mõttesse: mida pidi ta nüüd tegema?

Proua tuli veepangega tagasi ning ütles:

— Üleval juba? Tule aita, on tarvis viia loomadele süüa.

Ütles ja võttis solgipange pingi alt, poole vedelikust valas teise pange, kloppis jahu hulka, siis käskis seda Katil võtta. Oma pangega tegi sedasama.

Hommik oli hall ning tuuline. Taevaseravad õhetusid õhukestes värvides. Varblased sirtsusid elamu lähedal puuel. Vähe eemal papli otsas vilistas kuldnokk.

Laudauks oli põikvale. Sõnniku lehk tungis tulejaile ninna. Laudas ammus lehm, lambad määgisid ja suur siga rõhkis pikali sõnnikul.

Teise pangega viidi lehmale. Lehm pistis pää pange ja ei võtnud seda säält enne väljagi kui pang oli tühi. Siga aga tuhnis molli põhjast leiva ja kartuli tükke; lohistas nii, et solk pritsus suures kaares sõnnikule.

Kui loomad söödet, mindi tagasi kööki. Nüüd oli tarvis kohvi keeta ja tubasid kraamida.

Nii möödusid esimesed ja järgnevadki päevad. Paar kuud oli Kati kõige korralisem teenija. Kuni tutvus Viilipiga.

Köök oli alati puhas. Tahtis seda siis kraamida, kui kedagi nägemas ei olnud. Päeval käskis proual ära minna: — Mul on siis hää kraamida, kui keegi minu tegemist päält ei vaata. — Sellepärast viis ka hommiku vara loomadele söögi, et teised ei näeks, kui ta suurt solgipange kannab. Samuti tõi hommikuti kuurist puid kogu päevaks. Päale lõunat oli tunni ajaga asjad pestud. Pani siis jalga kollased kingad, halli palitu selga ja kirju räti köitis mütsina ümber pää ning siis mindi prouaga jalutama.

Alevis tunti Kati vastu suurt huvi; küsiti, päriti proualt: Kas see on teie õde? Mehed püüdsid temaga tutvust teha, aga ta ei sallind meeste komplimente, veel vähem juttu meheleminekust ja lastest, siis kadus ta ilka silmapiirilt. Kõik arvasid, et ta on üks korralik inimene. Proua isegi kiitis: — Vaat, kus mul on korralik tüdruk!

Ühel õhtul kui hämarus laskus üle alevi ning kui Kati oli parajasti ametis tubade kraamimisega, tuli Orule külaline, noor puusepp Viilip.

Viilip oli pikk ja kõhn, põsed lohus. Juuksed olid lõigatud kaelal terava randina kui madrusel. Suu oli lai, sinikad silmad ümarad, kuidagi teravad ja rahutuks tegevad.

Katile ei näind ta alul meeldivat, käis vaikivana toa ja köögi vahet, puusad taarusid kõrgetel kingakontsadel astudes. Jalad olid pikad ja peened, ovaal sääremarjadega. Põsed õhetusid kiirest askeldusest.

Viilip istus sohval ja vaatas terava pilguga tüdruku käiku. Naeris müristavalt, kui vähegi põhjust leidis naermiseks. Kõneledes toonitas alati üht lauset: — Ma tean, aga ma ei või ütelda. — Lausus kaks sõna ning kolmas oli „kurat“! kannul.

Jõid kahekesi Oruga viina ning pakkusid ka Katile, aga see ei võtnud, mispäale Org tähendas:

— Kui vooruslik! — ning äkki elavamalt: — Oled sa näind sarnast tüdrukut? Ei, niisugust pole terves ümbruskonnas. Võta ta... sul on naist tarvis, saad korraliku ja tööka naise.

— Ta ei taha mind.

— Küll tahab. Vaat, kuis sulle tüdrukud järele jooktevad kui hullud.

Proua kuulis teisest toast meeste juttu ning sähvas:

— Tüdrukud on harilikult rumalad, aga Kati on teisugune. Nii peabki olema üks tüdruk.

Kati läks kööki ja sülgas. Org pilgutab teisele silma ning ütles:

— Häbeneb! See on hää, kui noored tüdrukud häbenevad.

Varsti oli Viilip äkki alatine külaline Oru perekonnas. Ta käis hommikul, päeval ning õhtul, kuidas aga juhtus. Istus sohvale, jalad kaugele ette sirutatud ning näeris, et toad kajasid vastu. Proua oli tüdinend ta käimistest ja naerust.

Kui tehti pühapäeval jalutuskäik metsa, siis oli ikka ühes ka Viilip. Ta seisis alati Kati kõrval. Mängis Kati Oru tütreaga, siis oli taas Viilip nende juures. Ta lähenes tüdrukule nii viisakalt, võttis õrnalt käe ning vaatas talle tungivalt silma. Tüdruk kaotas nagu meele ta pilgu ees. Üha enam hakkas mees talle meeldima. Ning sageli nähti neid koos jalutavat ja kõnelevat. Mille kohta tähendas Org:

— Vaata ette, Kati, et sa aga poetama ei hakka!

Tüdruku nägu värvus punaseks nagu tulepaistel, kuid ta ei lausund midagi.

Õhtul, kui vajus päike metsa taha ning kui majas jäi kõik vaikseks, hiilis Kati majast nagu varas välja ja kohtas Viilipiga. Jalutasid siis alevivahelisel teel, metsas ja heinamail.

Oli see äkiline armastus, mis Katit sundis Viilipiga kohtamas käima? Ta mõtles mehele alati; kui hommikul virgus unest või kui õhtul voodi heitis, mõtles ta ikka tema pääle. Pesi asju või kraamis tube, jäi ta seisatama ning mõtles taas Viilipist.

Aga kui saabus sügis, teed täitusid paksu poriga, heinamail ning metsaveergel oli vesi ning õhtud muutusid läbipaistmatult pimedaks, ei saand ta enam kohtamistel käia. Ta ringles siis nagu haige ja ootas Viilipit oma juure, kuid too näis nagu tüdruku unustand olevat.

Proua pahandas temaga, et ta selle ja selle lohakile jätab, hommikul kaua magab ning imestas, mis korraga tüdrukule sisse on läind.

Leib oli mage, supp soolane, kartulid polnud hästi ära nõristet — ta ei olnud enam ühegi Kati tööga rahul.

2

Päike oli vast ammugi tõusnud, kui Kati virgus.

Härrasmaja kollane sein ning valged korstnad helen-dasid.

Ta riietus ruttu, tegi pliidi alla tule, pani kohvivee tulele ja läks siis tuppa teisi äratama.

Vaevalt avas proua oma unised silmad, kui käratas:

— Kas ma ei ütlen sulle, et aja meid õigel ajal üles? Nüüd oleme hilinend, kes sõidab enam praegu linna? Ta hädaldas ja kurtis, mistõttu meeski virgus ning naist hakkas rahustama:

— Pole viga, küll jõuame!

Joond rutuga kohvi, panid palitud selga ning asusid õuele. Proua juhatas veel korra teenijale kätte kõik päevased talitused, siis istus vankri.

Kogu hoov oli kattund koolimaja suuresse, tumedasse varjusse. Päike eksis juba töökoja katusele. Kollased lehed langesid ja kuhjusid teile.

(Järgneb.)

Erni Hiir 35-aastane

SÜNDIS 29. märtsil 1900 Valga maakonnas Taagepera vallas Pääbu talus rentniku pojana.

Alghariduse sai ta Karjatnurme külakoolis. Kasvatulikku mõju avaldas poisikesse eriti õpetaja Hion, kes oli seltskondlik, musikaalne ja edasipüüdlik inimene. Tungi paremuse ja hariduse poole sisendas ta ka oma õpilastesse. Juba sellal hakkas Hiirt paeluma kirjandus.

1911-nda aasta kevadel asus E. Hiir Tartu, kus astus kohaliku reaalkooli. Juba esimesil aastail moodustas ta õppetöö kõrval kaasõpilasist koosneva draamaringi, kus õpiti ning lavastati lastenäidendeid. Sageli anti ka kodus omavahelisi etendusi. Hiljem soetas Hiir endale mõnekümneköitelise raamatukogu, mis koosnes tolaegseist paremaid eestikeelseist raamatuid ning laenutas neid võõrakeelses koolis kaasõpilasile salaja. Nii õhutas ta oma kaaslasi ilukirjanduslikule tegevusele. Hiire algatusel võeti eesti keele tund vabatahtliku õppeainena kooli õppekavva. Sellesse ajajärku kuuluvad ka ta esimesed katsed näidendi ja luule alal.

A. 1918 lõpetas Hiir Tartu reaalkooli. 1917–1920 võttis ta osa Vabadussõjast. A. 1919 avaldas ta ühes Albert Kivikas'ega koguteose *Ohverdet kann* ning õhukesekaustalise *Kogut teoseid*. 1924. a. avaldas ta *Huhuu merituulen* ja *Arlekinaad*. A. 1925, koos M. Jürna ja J. Schütziga, ilmusid koguteosed *Sang ja Bumerang*. 1926. a. ilmusid talt luuletuskogud: *Lemmiklaulud* ja *Meeri-Maria-Mari* ning a. 1927 *Puhtevird*. Hiljem võttis ta tükk aega osa rühmitusest „Kirjanduslik orbiit“. 1931. a. avaldas ta

ERNI HIIRE esimesed luulekatsed on pärit keskkooli päevilt. Esimene luuletus ilmus tal trükis a. 1918 *Postimehes*. A. 1919 avaldas ta koos A. Kivikasega kogu *Ohverdet kann*. Selles kogus esineb E. Hiir futuristliku katsetajana. Tema *Armulaulu* võib pidada üheks meie parimaks ning tüüpilisemaks futuristlikuks luuletuseks. Selles on autor järjekindlusega viinud läbi sõnade üksikute häälikute omavolilise pikendamise ja lühendamise ning oskuslikult kasutanud glossolaaliat ja anomatopoeetikat, saavutades seega soovitud mõju. Iseloomustagu seda häälikkõlastamist mõned värsid (*Ohverdet kann*, lhk. 3):

Kii... kii... kiii!
Kippee ri-rindari kippee
Ko sütt-amm arm
Sütt-amm arm
Mo sütt-amm süttiskelle
Aaa! —

Siin on katsutud tabada päämiselt musikaalset rütmi ja mõjuda häälikute kõlavaheldusega. On tahtud seega luulekunsti lähendada muusikale. Muusikast inspireerituna avaldas Hiir samal aastal ka oma *Kogutud teoseid* noodi formaadis.

Futuristlik glossolaaliline ja anomatopoeetiline element heliseb ka E. Hiire

re 1924-ndal a. avaldatud kahes väikeses luulevihus *Arlekinaad* ja osalt ka *Huhuu merituulen* ning a. 1925 avaldatud koguteoses *Sang ja Bumerang*, nagu näiteks: *Pauhh, tsimm-tsirr-korr, serpentiin-tirr-pomm — Lui-lui-lu!* (*Arlekinaad*, lk. 7), või *Rak-kak-ab, hakkab, rah-rah re-re rekviium* (*Sang*, lk. 18). Ühtlasi leidub nendes luuletustes rohkesti futurismipäraseid, reaalsusele vastukäivaid võrdlusi.

E. Hiire esimene mahukam luuletuskogu *Lemmiklaulud*, mis ilmus a. 1926 ja samal järgnenud teine kogu *Meeri-Maria-Mari* ei sisalda eelmistele lisaks enam midagi futuristlikku. Siin laulik piitsutab oma irooniliste värssidega pärasõjaaegset kõlbliselt ning vaimliselt langenud nautlusele anduvat ühiskonda. Hiir pole nendes kogudes ennast veel leidnud, kuigi promoveeris enda ise luule doktoriks, kelle *erialaks nutt ning naer* (*Meeri-Maria-Mari*, lk. 7). Arvustus hindas ta luulesädet ja hingelist kirge, kuid kahjates sisulist ähmasust, sõnalist liiglihasust ja raskepärasust.

A. 1927 avaldas Hiir luuletuskogu *Puhtevird*. Selles on luuletaja märgatavalt arenenud sisulise selguse sihis. Ta on siingi põhitoonilt jäänud endiseks opositsiooni- ja „mässune-

Erni Hiir, K. Vanaveski idealiseeringus

luuletuskogu *Kodutee* ja 1933. a. kogu *Pöörang*. Elab praegu Tartus elukutselise kirjanikuna ja Eesti Kirjanikkude Liidu abiesimehena.

Aktiivse ja teotatelse isikuna on E. Hiir osa võtnud ka Kultuurkapitali Kirjanduse sihtkapitali Valitsuse, Tartu Kunsti ja Kirjanduse klubi juhatuse liikme tööst jne.

heks“, kes paljastab pärasõjaaegset töusikliku seltskonna kõlvatust, moraalini ning vaimulagedust. Lauliku kaastunne kuulub väikesele visale ning märkamatu töömehele, kes peab lunastama kõik maailma suurte ning vägevate patud. Siin on Hiir suutnud anda oma värssidele jõudu, selgust ja ühtlasi ka haaravust. Ta paelub oma aktuaalse aine otse sarkastliku ning vormisølge käsitlusega. Ta võitleb oleviku ühiskonna pahede vastu inimsuse ja aususe nimel. Kuigi tal on olevikule palju ette heita, ei lasku ta pessimistlikku virisemisse, vaid säilitab usu paremasse tulevikku, ning jõu selle eest võitlemiseks. Seetõttu on *Puhtevird* oma põhitoonilt optimistlik luuletuskogu, kuigi sisaldab teravaid arvustusi ning hukkamõistmisi.

Hiire järgmine luuletuskogu *Kodutee* ilmub alles a. 1931. Nähtavasti eelmistele kogudele osaks saanud teravad arvustused ja etteheited ning sisemised hingelised murrangud on tõkestanud ta loomingut. Uue kogu avalaulus ta ise tunnustab (*Kodutee*, lk. 54):

Vaim pikka tärkab, kasvab, sirgub,
vaim paisub mõtte valmiden
ning kevadisest koidust virgub
kord kiirteküllain salmiden.

Kunsttöenduslikke esemeid

Rakendus kunsti ühingu „RaKü“ näitus kunstihoones

ÜLE aasta tagasi RaKü korraldas oma esimese *dekoratiiv-kunsti* näituse, mis leidis tunnustava ja pooldava osavõtu, kuna siitkaudu nähti meie kunstliste otsingute uue elujõu pakitsusi avaldumas.

Kuid rakendus kunsti loovad jõud pole jäänud seisatama esimesele võidetud astmele. Üle aasta vastavate ringide siseelus on kestnud ideoloogilise suuna selgitamine, et meie rakendus kunsti lopsakaist algmeist välja lülitada ilmseid väärmõjutusi, samuti ka äritseva iha endarahuldamise püüdeid, et kunstilisele, individuaalsele tööle anda aukoht massproduksiooni ja turukauba ees.

Kuna rakendus kunsti ühingu põhimõtteis on olnud ideoloogiline suund täpsustamata, siis on selle juhtimisel tehtud ootamata kõrvalsamme, millede eest nüüd aga juba end kaitstud tuntake olevat.

Kui eelmine RaKü näitus represen-

*Oo, andke vaimul vaikust, rahu
ja üksinduse kibedust,
las paisub kuni tasse'i mahu
üht raasu reetmislibedust.*

Hiire vaim on vaikuses valminud viis aastat. Selle aja jooksul on toimunud tema hinges ja luules murrang. Rassiv ja mässav luuletajahing on leidnud oma kodutee või pärisosa. Hiir suhtub kõigisse ümbritsevasse elunähetesse äärmise tõsidusega. Endine lõbus trallitus on kadunud ta luule sisust ja vormist. Sõnastus on muutunud liigagi valituks ja tihedaks, riimi ja rütmikäsitlus haruldaselt nõudlikuks, nii et ta luule tundub kohati selletõttu raskepärasesena.

Ainestikule vihjab juba luuletuskogu päälkiri. See on pärit päämiselt kodukurust ja lapsepõlve mälestusmaalt. Ta päämotiiviks on maa, kodu ja töölistus. Ta sümpaatia kuulub täielikult kodunurgale ja väikesele töösangarile, kes peab kangekaelselt võitlust enda olemasolu eest, kes töös näeb ja leiab rahuldust õnne ning panti paremale tulevikule, kellele pole aga veel ükski püstitanud mälestussammast ega keda pole keegi nime-

tanud kangelaseks. Autor on leidnud enda jälle maal (*Kodutee*, lk. 54):

*Taas olen näinud neid niite, luhti,
[laani,
taas kõnniskelend põlluvahelisi teid,
üksainus rõõm see olnud — enda uuest
[leid,
rõõm siniõhun, sära taevast maani!*

Ta kirjeldab ilmekalt maatöö raskusi, ei satu aga kunagi nende pärast halisema ega lange lootusetusse pessimismi. *Koduteega* ta avardas meie luule ainevalda kodukuru ja väikesee töömehe luulega. Parimaks ning ilusamaks näiteks sellest uuest suunast võiks olla luuletus *Mälestaden*.

Samal ideoloogilisel roobasteel liigub ka ta viimane luuletuskogu *Põõrang*, ilmunud a. 1933. Siin on Hiir veel puhtamal kujul töö eetose ja väikesee töökangelase laulik kui eelmises kogus. Tema lootused paremale tulevikule baseeruvad tööl ja töömehel. Tema lipukiri näib olevat hulkade hüvang, õnnelikum ühiskond, seega parem tulevik. Tema enese isik jääb väikesee töömehe eest tahaplaanile, varju. „Mina“ ei mängi suurt osa ta luuletustes. Optimistliku meele ja rõõm-

sa tuju ning lootuse paremale tulevikule säilitab ta ka kõige raskemal ajal ja halvemas olukorras. See nakatab lugejatki. Nii võib Hiirt pidada meil üheks positiivsemaks ning ülesehitavamaks luuletajaks, kes suureerib rahvasse elujõudu ja julgust ka kõige halvemal ajal.

Väikesee töömehe laulude kõrval pöörab Hiir selles kogu tähelepanu ka kodumaa loodusele ning selle andidele. Siin suudab ta pakkuda rohkesti huvitavaid, meeleolurikkaid ja värviküllaseid pilte. Parimaks ning tüüpilisemateks näideteks sellest kogust võiksid olla *Hommikul* ja *Päikest täis on salved*.

Vormiliselt on Hiir selles kogus tihe.

Kui Hiire luule areneb sama püsivalt ja samas suunas, siis töötab ta järgmine kogu veel tõhusamalt rikastada eesti luulet. Teatud määral lubavad seda oletada tema viimasel ajal *Loomingus* ilmunud luuletused ja järjekindlus, millega ta harrastab omaksvõetud suunda.

teeris ennem asja, väljapaneku omannikku, mitte aga selle autorit, siis kõnesolev oli korraldatud õigel deiviisil: esitada autoriseeritud tööd.

Eelmisel näitusel võidi esineda võraste eeskujude imitatsioonidega jne., siis käesoleval oli lubatud esineda vaid algupäranditega.

RaKü näitusel on esitatud: keraamika ja skulptuur, email, tekstiil, peennahatööstus, teater ja kino dekor. kunst, tarbegraafika, mood ja sisearhitektuur.

Keraamika alal algupärase koguaga esindatud J. Koort (J. Lossmani kogust), milles leidub rahulikus poosis, kuid ürgse elujõuga lapse päid, loomade kujutusi jne. Pr. V. Talvik on esitanud ilusa kogu peenemaitseliselt kaunistatud tarbe- ja ilu esemeid. A. Kaasik oma *Madonna* on hingestanud keskaegses vaimus seisvas poosis. A. Janseni keraamika-tööd on õnnestunud ja meeldivais glasuurtoon. Prl. M. Hasenbuši ja Hermanni mudelite järele on töid laiema tarvitajaskonna jaoks.

Emaili alal käsitsi valmistatud esemetega esineb L. Grube. Fili-graantöid, hõbedast ja kullast ehteasju, on toonud näitusele prl. E. Madison, K. Zeidler ja E. Holm. Portselani dekoreerimisalale on rakendunud prl. O. Pitka, kasutades vana rahva ilustuskaunistusi.

Tekstiil- ja moealal on oma võimeid näitamas rida rakenduskunstnikke; on pandud välja kaunike kogu esemeid, vaipu, mööbli-, ukse-, aknaeesriideid, sohvapatju j.m.

Paljude töödega esineb Alice Moora, ateljeest *Kodukangad*; V. Pääbo, kes tootnud põhjamaise rahulikkusega vajalikke kootuid kodusemeid. A. Obstil on paar vaipa, samu esemeid ja patju L. Riimerilt, kuna prl. Verner on toonud näitusele maitsekaid tarbetöid nagu võösid, käekotte, kunstlilli jne. Pr. Günther Falk on valmistanud idamaises vaimus pühiku kujutusega lauakatte.

Oma kompositsiooni- ja koloriidi-ideid pakuvad tekstiilialadel E. Vaino, E. Blumenfeldt, Nõmmik-Kruus, K. Wunderlich ja J. Siirak.

Vaipade kohta olgu üldiselt üteldud: orientaalsetele vaipadele järele teha ei sobiks põhjamaisetes vaibatööstustes. Idamaal vaip pole mitte kodusisustuse täiendus ega dekoratsioon, vaid see on sääl mööbliks, padjaks, tooliks ja põrandalauaks. Meie kodu vajab vaipa elamu koduse ja soojustunde täiendamiseks. Nii on ka rootsi ja soome vaip oma ilmelt täiesti erinev idamaa vaibast. Ka eesti vaip kujunegu isikupäraseks, oma maa- ja rahvapäraseks.

Teatridekoratsiooni alal on Pariisis töötavalt Linzbach'ilt eriti palju väljapanekuid, mis ka läbi viidud kohalikus laadis. Juba kodumaiseid dekoratsioone näeme A. Mõtuselt. Hästi virtuoosne on N. Mey oma teatraalsete ja grotesksete kujutlustüüpidega. Siin leiame veel R. Nymani värvieraid ja H. Olvi kubistlikke dek. kavandeid.

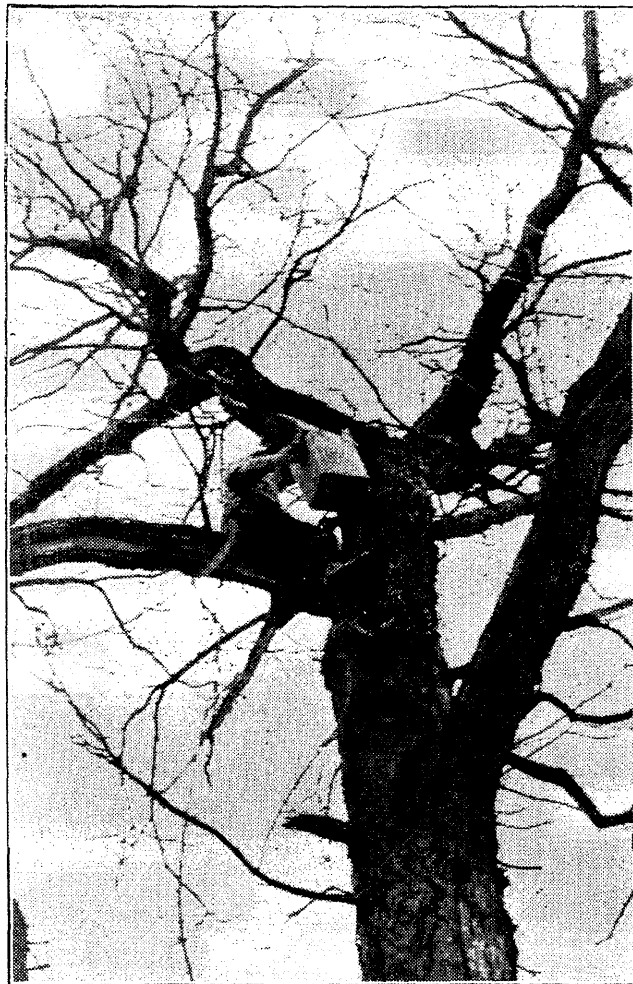
Tarbegraafika, kui aladest vana- ja meil ka tugevamaid, on esindatud paljude nimedega (Günther Falk, Linzbach, Luttein, Naha, Siirak, Vaino, Slastnikov).

Kaunite nahatöödega esinevad A. Undrits, Ed. Taska, V. Haav, kes on pidevalt oma tööle leidnud tunnustust, edasi Preisman.

Mängu- ja iluasjade osakonnas on pr. M. Sannamees pannud välja peene osavusega valmistatud suuri ning väikseid mets- ja koduloomi.

Sisustuse alal valmisesemetega esinevad E. Birk, O. Martinson, J. Iršik ja R. Wunderlich. Viimase väljapanek: elutoa sisustus madagaskari mustast puust, mis ometi on valmistatud originaalkavandite järele, jätab kõigiti Euroopa nõudlikkuse mõõtudekohase mulje. Temalt on ühtlasi ainulaadne liikööri-baar intarsiaga. Birk on puumaterjali mööbleis kasutanud koos terasega. Huvitav on söögitoa mööbel kombineeritud kaukasuse massiivsest pähklipuust ja mustast klaasist. Koduselt õrna, halli, soojatoonilise söögitoa ansambliga esineb O. Martinson. J. Siirak esineb rannahotelli mudeli ning möödunud näitusmessilt Kreenbalti kioski mudeliga.

RaKü seekordne näitus, tahame loota, on tõhusaks tõukeks meie rakenduskunsti arengule. J. P.

Kevade rakenduskunst

Fot. I. Paalmann

ALBERT SAATRE

Rõõmu järgi

*Kes see jättis minu elu halli,
võttis silmilt särarüü?
Miks mu elu pole saanud kalliks,
ons siis atnult minu süü?*

*Kas ei lõõnud ema risti valu,
mida kandis sü'ame all?
Mina pole kun'gi elult palund,
kuigi olnud mulle kald.*

*Kuhu jdi, võt kun on kaugel kuma,
mille poole viiks mu lend!?
Hülgaks kõik, mis oli ammu, tuna, —
kut ma leiaks ise end?*

*Päevad astund ala rõõmud pihuks,
säilind ainult range kund.
Südamest ma lõppeks valud kisuks, —
oleks rõõm kut ehtsaim suund??*

Noor-eestlased omaaegsete arvustustules

Kas Tuglas eksis Enno't arvustades?

MELNIK

Alasti, graniit

(Järg Olionist nr. 5)

JÜRGENSTEINI süüdistusi tõrjub tagasi *Noor-Eesti IV albumis* Felix (Fr. Tuglas). Ta konstateerib, et Jürgenstein „ei ole kirjanduses kõigepäält kirjanduslikku, s. o. estetilikku nähtust otsinud, vaid moralset ning ühiselulikku. Sellepärast on ta katsunud vaikides kõigist neist Noor-Eesti töödest mööda pääseda, mis tema rahvuslik moralsele jutlustamisele ainet ei anna.“¹⁾

Prantsuse mõju all seismise kohta kirjutab Tuglas: „Instinkti väeramatusena on otsitud uusi kulturimõjusid, mis vanemad küpsemad ja täiuslikumad oleksivad. Seda palverändamist on enne meid juba iga Põhjamaa rahvas Itaaliasse ja Prantsusmaale ette võtnud. Eesti kirjanduses on aga see Prantsuse mõju tabamine siamaale kahjuks enneaegne olnud. Otsusi on tehtud ainult ühesainsas raamatus ilmunute üksikute tööde põhjal. Ja ainult kümnekonna luuletusetõlke järele enesele arvamine soetada, nagu seda mõned meie „arvustajad“ on teinud, üheltpoolt Prantsuse kirjandusest üleüldse ja teiselt poolt selle kirjanduse mõju all olemisest, see on enam kui kergemeelne.“²⁾

Prantsuse mõju süüdistajatele astub järsult vastu ka J. Luiga: „On tõsiselt kahju, et meie haritlased nii vähe tõsisest prantsuse vaimutööst keeleoskamatusena pärast osa saavad võtta ja saksa ning balti prantsuse-põlguslikust ajakirjandusest põlgust suure prantsuse vaimutöö vastu õpivad. Sakslaste põlgus, prantsuse geeniuse alandamine nende poolt on arusaadav. Seda vähem on meil põhjust niisuguses kultuurivastases põlguse õhutamises kaasa aidata. Noor-Eesti läheb õiget teed, kui ta ühekülgse mõju alt meid vabaks teha katsub.“

... Kui *Noor-Eesti III* muud midagi ei oleks teinud,

kui seda „Prantsusega“ kollitamise kommet vähendanud, siis oleks ta palju meie pool ära teinud.“³⁾

Kõikidele süüdistajatele hüüab Tuglas vastu: „Keegi ei ole õigustatud meilt vaimustust nõudma inimeste ja olude vastu, mis meis kõigis muud kui vaimustust äratavad. Eesti rahvas on üks kõige mannetumatest kultuurirahvastest.“⁴⁾

Noor-Eesti ajakirja lõppsõnas kiinnitab Gustav Suits: „Noor-Eesti on oma ümbrusega võideldes ja kokku puutudes selleks saanud, mis ta on. Ta on sündinud Eesti elu differentseerimisele, keerulisemaks ja mitmekesisemaks saamise tähe all. Ta on ehk liiga kiirelt seda differentseerimise joont mööda edasi läinud, kiiremalt kui need intelligentlikud kihid, millede päale ta end toetab, on edenenu.“⁵⁾

Samasugune eitav otsus kui põhimõtete ja ilukirjandusliku loomingu kohta anti ka nooreestlaste kriitilisele tegevusele, kuigi see õigusepärast oleks pidanud paremat vastuvõttu leidma. Noored viskasid oma esimesed kirjandusteaduslikud kirjutused ivad ja arvustavad terad täiesti kündmata põllule. Paljud nende pikemad kirjutused on jäänud omal alal ainsamateks kuni tänapäevani. Kuid vastased ei võtnud hindamisele noorte kirjanduskriitilist tegevust täies ulatuses, vaid ainult selle osa, mis päevapoliitiliseks võitluseks mõlemilt poolt oli kõige kohasem, s. o. arvustuse. Seda relva kasutasid noored süüdist oma kaitseks ja vastaste vääramiseks. Vastaste töid ei hinnatud nende seisukohtadega, milledega omi. See kõik põhjustas O. Minori poolt ränku põhjendatud etteheiteid. Ta näitab noor-eestlaste arvustust järgmises kõverpeeglis: „Siin on alles „surmatants“. J. Aavik tõestab G. Suitsi ja Fr. Mihkelsoni Euroopa kõige kuulsamate kirjanikkudega ühele astmele. Suits suitsetab Aino Kallasele viurukit. Aino Kallas imestab Tammsaare sügavat hingeelu-tundmist. Tammsaare tõendab, et noori ei tohi süüdistada, vaid neid peab tundma õppima jne. Mihkelson seisab kui keerubim esteetide väravas ja annab oma leekiva mõnegaga „Euroopa kultuuri kõrguselt“ mitte-esteetidele, nii et vaod taga, kuna oma meeste puuduste üle täiesti vaikib... Selles seisab selle imeliku nähtuse saladus, et meie noorte töödes nii palju anderikkaid tooteid leidub.“⁶⁾

„See erakondline olek teeb meie noori esteetisi kirjanduse bürokraatideks. Kas võib niisuguste stiilinovatorite hulgas vabast loomisest ja oma teed mööda käimisest juttu olla?“

Kõige selle orjameelse üksteise ette kumardamise ja küürutamise mõjul on meie noored upsakaks, kõrgiks ja poisikliseks ülemeelseks läinud. Nad vaatavad mitte-esteetide peale, — nagu harilik inimene ahvi peale ja unustavad ära, et mõnekümne aasta pärast just nõndasama nende peale võidakse vaadata. Nad jumaldavad endid, ja see annab nende vaimuvaesusest tunnistust... Nad aimavad Euroopa moodsaid kirjanikke järele ja arvavad, et nad iseseisvalt kirjutavad, ning et nende tööd nõndasama sügavad ja anderikkalt kirjutatud on, kui esimestegi omad.“⁷⁾

Kuigi peab Minorile andma õiguse, et noor-eestlased ühes kõrgemasemelise arvustusega töid kaasa ka arvustuse varjuküljed, sõbramehe kiitva kriitika endale ja pahatahtlikult mahategeva vastastele, siis polnud see oma-

vaheline üksteise tilistamine sugugi nii üksmeelne kui ta arvab. Noorte ringis oli rohkesti mõräsüd ja kokkumäng polnud täielik. Sagedasti juhtus omade vahel mahategevaid arvustusi ja seda päämiselt liiga erinevate maitsete ja lahkumisevate kunstiliste tõekspidamiste tõttu.

Nii näiteks palju kõmu sünnitanud Raudvere Ruth ei leia noor-eestlase Jaan Oksa poolt kuigi hääd hindamist. Oks ei pea Ruthi paremaks „harilikust väljaõppinud Eesti tüdrukust“. „Et meie Ruthi kirjaniku juurest ei üleliigset fantaasiat ega ülesleidmise võimet ei leia, mida niisugune töö otse tarvitab, siis jäävad töö kirjanduslikudeks kandjateks vast ainult hästi kokkukasvatatud sõnad, painduvad pikad laused, s.o. tehnika. Aga modernism ei ole üksi „Täielikkudes vormides ja uutest sõnades.“⁸⁾ „Ruthis ei ole ühtegi kirjanduslikku rida.“⁹⁾

Teiselt poolt on aga paremaks illustreerivaks näiteks Fr. Tuglase E. Enno uute luuletuste arvustus¹⁰⁾, kus ei jäeta vastasel kivi kivile. Enno sel ajal isikuna ei kuulunud Noor-Eesti rühmitusse, vaid töötas vastaste leeri. Tema luule aga oli noor-eestlasele kui mõne noor-eestlase oma. Enno viljeles müstilisi uusromantilisi sümbolilikke luuletusi, s.o. teostas oma loomingu selle kirjandusliku voolu teooriat, mille eest noor-eestlased nii südilt pidasid võitlust. Kuid, et Enno ise oli teise rühma mees, siis ei suutnud Tuglas mõista ka tema loomingu ja andis selle kohta täiesti eitava otsuse, nimetades Enno luuletusi „odavaks moraliseerimiseks“,¹¹⁾ „jõobnud burži lauluks“ jne., millel puudub igasugune loogika ja mõte. See annab väga halva tunnistuse tolelaegsest arvustusest ja arvustaja erapoolikusest on enam kui selge. *)

Samasugust erapoolikust võime näha ka E. Vilde ja E. Petersoni võrdlevas hindamises ning teisteski Fr. Tuglase arvustustes kuni tänapäevani, kuid E. Enno

*) See väide on ainult autori tõendada.

Toim.

A. JOHANI

PÄÄ

puhul on see kõige reljeefsemalt esile tulnud. Raske oleks uskuda sel puhul Tuglase teadmatust ja Enno lüürika tõeliste väärtuste mitetundmist.

Kuid ka seda olukorda tuleb mõista ja õieti hinnata. Ägedad kallalekippumised vastaste poolt sundisid noori endid kõigi lubatavate ja lubamatute abinõudega kaitsma. Ja üks ole üheks kaitsevahendiks enese suuruse näitamiseks, ka vastase väiksemaks tegemine. Seda tõde tundis juba Kalevipoeg vanasarvikuga põrgus võideldes...

Paul Hamburg

1) Noor-Eesti IV, . . . lk.	260
2) „Päevamured I, . . . „	264
3) Noor-Eesti IV, . . . „	122-23
4) Noor-Eesti IV, . . . „	263
5) „ajakiri . . . „	641
6) Ääsi „ . . . „	160
7) „ . . . „	167
8) Kriitilised tundmused „	87
9) „ . . . „	86
10) Eesti „kirjandus“ 1909 „	
11) „ . . . „	250

Uus hiigelteos A. Mikkelson'ilt

LIGI kahekordses elusuurus neljafiguuriline grupp. Asjaomased on talle andnud nimeks Kalevipoeg sortsidega; kuid nimi pole esmajoones tähtis. Teos on viimaste aastate Eesti kunsti suurimaid skulptuure — barokselts hoorikas ja võimas, tähelepanu valdav.

Mehe lihaspingest pakatav figuur leiaks oma elulisuses võrdluseseme vahest vaid A. Hirschi Maadlejates (ERM-is). Juba ta pää — ilmeküllane, hästitabatud miimikaga oleks omaette väärtuseks, kuna koletiste kolmiku lõustad tunnistavad kunstniku fantaasiarikkust. Grupp vääraks valamist pronksi ja talle sobiks suurepäraselt ülesanne — kaunistada mõnd tiigiserva kusagil peargis.

Millest on jutt? A. Mikkelsoni uuest teosest muidugi.

A. Mikkelson on kunstnik, kes olude sunnil (kahjuks meie kunstile!) pole pääsnud „marjamaale“, vaid peab enamiku omast energiast kulutama mitmesugusele nipenäppele, et kiskuda omale piskut igapäevaseks äraelatamiseks. Ja ometi oleks tal ütelda paljugi oma maailmalist ja võiks seda teha hästi. A. Mikkelson oskab panna elu oma teosesse, tõmmata rütmikaid jooni ja leida poose, mis on hoogsad, vormerõhutavad ja mis erutavad ilu igatsevat närvi. (Poiss hoeraga 1929, Askeet 1934). A. Mikkelsoni õige ala oleks monumentaalskulptuur, sest ta oskab suuri vorme teha huvitavaks detailirikusega; ja tungi (ja julgust) suurte mõõdete haaramiseks avaldab ta õpilaspõlves valminud (1928) hiiglasuur Ratsanik, mis oli suurimaks skulptuuriks, mis Eesti kunstinaätustel iial on väljapandud (võrreldavaid mõõtmeid omavad ainult prof. A. Adamsoni Pauluse kiriku altarikuju ja Kalevipoeg.

Kahjuks ajahammas on selle juba hävitanud, sest skulptoril polnud võimalust teha teda püsivamast materjalist.

Mõned aastad vahepeäl skulptoril on olnud loomingu-tühjad — võib kujutella, miks. Mõõdunud sügisel aga, justkui hoovõtmiseks, loodi suurem dekoratiivtöö — imitatsioon jaapani eeskujule — kahekordses elusuuruses Buddha, mis teenis erakordsena dekoratsioonina Kuj. K. Kl. korraldatud pidudel. Sellele, otseki käeharjutusele ja jõuproovile, järgneski veebruari ja märtsikuu jooksul Kalevipoeg, mis suurena ja uhkena tundub olevat (kunstniku elu-olu aimajale) kui võimas, kiusakas hütte: „Elan!“

Olgu tähendatud, et kunstnikul on tänavu kümnes skulptoriaasta: 1925. esitas ta Kuj. K. Klubi näitusel Tartus kaks savist groteskpääd, esitöid, milles juba siis paistis ta tulevane tugev külg: oskus vormi käsitleda selle detailideni.

A. P.

(Järg)

PRANTSUSE KEELEST
TÖLKINUD
Alice Naelapea

25. augustil tuli jänkide saatkond, valge lipu kaitsel, nõudma mustalt garde'ilt laboratooriumite väljaandmist valgele rassile. Neegrid, naerusuised ja lõualuud hullustuses, vastasid musta kogupauguga, mis tegi jänkide ridades valget hävingut. Jänki on hääks märklauaks, ta valge kõht tõmbab ligi musta kuuli. Neegrите must-olemine toimus põiklemisteta. Otsekohe deputatsioon, näidates valgeid jalataldu, põgenes nii, et hing kinni, olles madal jalgadel ja tulvil musta maruviha.

Nüüdsest pääle oli sõda vältimatu. Ameeriklased tegid kolossaalseid ettevalmistusi. Nad ehitasid neljarööpalisi rauast raudteeline alumiiniumist rööbastega. Nad kuhjasid reidile kaks 480-liste kahuritega varustatud ekstra-moodset soomuslaeva. Asutasid 45 haiglat, 272 elektri-ambulantsi, 3460 abistamispunkti. Kogusid söögimooni mitmeks aastaks ja laskemoona mitmeks sajandiks. Ja Valge Hotelli vallutamine algas.

Ameeriklased kaevasid nelja süsteemi kaevikuid, mis nad garneerisid kuulipildujate, automaatpüsside ja inimestega. Hiinlaste ja kreeklaste meeskonnad, erapooletuist gruppidest rekruteeritud, töötasid vahetpidamata kaitsekraaves ja lehtreis.

Valgest Hotellist vaatlesid lukuaukude kaudu senegaalid, täiest kõrist naerdes.

Kui kõik oli valmis, asusid jänkid pääletungile. Oli vitaalne hommik, sumisev kägude kukumisest, kärbseist ja vaigust. Päike kandis anisikarvalist tualetti. Okste tuge deta linnud garneerisid kristalset atmosfääri. Kaugel, värskete merede suunas mängisid lõhekalad ja hülged pimesikku Vabariigi Rannikul. Öne ennustavad perspektiivid!

Päätung oli lühike ja triumfiline. Vastupanu ei olnud mingisugust. Senegaalid olid Valgest Hotellist evakueerunud juba kaheteistkümnelt tunni eest.

Hurraa! Ameeriklased mõrgasid kooris porgandena punaseid hurraasid. Nad väljendasid neis aiaviljalist ausust ja õiglust. Oivaline kooskõla! Nad tungisid laboratooriumidesse. Doktor Elie-Elie olid senegaalid kaasa võtnud. Kuid Eléonore oli siin, kinniseotult, suu topitud, nagu punane, riided sasis, hingeldav ja tige selles mikroobide asupaigas. Vabastati ta jalad ja käed. Jänkijuhid palusid üksühe alla vabandust. Toodi parfüümide ohvripanne, eetriflakoon ja kapsasuppi. Kapsasupil on ajuarendava söögi reputatsioon, mis soodustab mõtte väljatöötamist. Ta

on sobiv rahiitilistele, vallasemadele ja kodujä-nestele. Fosvorit sisaldava toiduna on ta kohane tikkudeks samahästi kui ka sigade söötmiseks. Eléonore hävitas kapsasuppi vähimagi meelega-hutuseteta. Pimestatud jänkid panid ninale omad pühvlilornjoonid, et jälgida ta kõrikaase soove... Naine pööritas nälja pärast silmamune, nuuskis kõike, mis on söödavat Ameerikas, jõi Saint-Emilioni ühes oma pisaratega.

Juba rääkis kohtunik Johannes sellest, et temale annetada „New-Yorgi Kodaniku“ austav tiitel. Los Angeles'i noormehed tegid salajase otsuse, omi esimestena sündivaid lapsi tema jä-rele nimetada. Keegi notar tegi vihjeid annetuste kohta elavate seas, s. t. testamentidele. Neitsilikust vahast miss süütas ex-votosid. Rinnalapsed imesid endasse ta meditsiinilist prestiiži. Pres-biteerlane ristitas oma piiblilikud käed tema üle.

Kuid Eléonore, kõht kapsaid täis, tähendas, et kõige kiiremaks ettevõtteks on võib-olla senegaalide tagaajamine. Otsekohe rivistusid kõik, järgimööda selle arvmise järele. Üksmeel oli üm-margune nagu õun. Otsekohe tehti Eléonore'ist Maailma Naismarssal. Tahes-tahtmata ronis ta valgele hobusele ja leidis end jänkide eesotsas. Linnast väljuti kuulipildujate ja kahurite pilves. Galopeeriti kogu päeva lagendikel, samblikel, nõmmedel, liivaväljadel. Aegamööda andis polaar-õhk, põhjamaine atmosfäär ja ümbrus osa Eléonore'ile sellest avaruse raevust, sellest looma-

Vastuvõtt Soome saatkonnas 13. apr. s. a. minister I. P. Hynninen'i poolt

likust heroismist, mis valvab alati naiste ja meeste sisemas, olgu nad siis sündinud Barcelonette'is, Brive'is või Castelnaudary's. Eléonore, Eléonore, viimaks ometi saabus tund, mil mul on õigus kirjeldada sind oma tahtmist mööda, ülalt alla. Istudes põhjamaisel hobusel, jalarauvadeta ja kompassita, operetikostüümina mõjuvas sikunahkses jopis ja eredavärvilises kleidis, koorakarva püstoliga käes, juuksed kuulidest lühikeseks lõigatud, kugistades alla naeru kui pudeliveini, karjudes ja lauldes sarlakpunaste mändide vahel, oled sa ilus Eléonore, Eléonore üleni kullast, oled ilus alates oma meretigukarbi taoliste kõrvadega kuni Maa-jalgadeni, alates oma Nabale sarnanevast ninast, vabast rinnast kuni su jänese-nahkseis kinges peituvate paljaste jalgadeni. Senini taltsutasin oma rõõmu pilliroogse sule piirides. Kuid nüüd annan vaba voli oma põlevale fantaasiale ja tunnen rõõmu sinu ägedusest. Nii lõpuks ometi võin laenata sulle, Eléonore, vähekeste osa omast kullast, omast hingest!

Õhtu saabudes jõuti senegaalideni metsalagendikul. Paisates ümber riisitaldrikuid, põgenesid ehmunud neegrid sõjakisa tõstes. Ja nende põletatud naised hulusid hämaruses.

Kokkupõrge oli muinaslooline, võrreldav savipoti ja raudpoti põrkamisega.

Senegaalid põgenesid metsa. Siin tundsid nad endid kodus olevat. Võitlus muutis ilmet. Siin oldi vaid vastastikku, mees mehe vastu. Iga kuuse taga mängis automaatpüssi kägu. Valged silmad hüppasid oksalt oksale. Kräsujuukselised pääluud kerkisid üles kui kapsad. Paksud punased suud õitsesid puutüvede vahel. Ja äkki sööstusid riietatud kuradid kodujäneste keskele... Jänkid tungisid ettevaatlikult, kiirustamata edasi, nuuskasid nina traagilistes kohtades, märkisid võidetud maa-alasid taskuraamatuisesse, olid aeglasel ja korrektsel, kamassid kingadel, kilbid käes, varustusaineid nagu: kirveid, biskviite, ahve, mütse, kotte, püsse, kaarte ja strateegia kavu, torupille, granaatisid ja armastuskirju enesega kaasas kandes. Senegaalid olid peaaegu alasti.

Jänkide aeroplanid läbistasid taevaalaotuse,

pildudes valgete trupile järgmiste sõnadega postkaarte: „Julgust! Saavutame nad!“

Vahepeäl libisesid tüksteise järele kapsad, puutüvelised suud ja silmamunad maapinnale, alatiseks. Mustad korjused moodustasid maal kolmnurke, paralleele, nelinurke, rombe — kogu neegri geomeetria. Lapsed olid kommadeks ja sidetriipudeks.

Eléonore, olles tapnud umbes tosina bambarasid, võitles nüüd innukalt ilusa Nigeri neegri vastu. Too võitles karmi graatsiaga nagu vana ahv. Ta tabamatu kere tundis mõnu kubistsete plaanide muutuvustest. Ta käsivarred olid kaks sik-sakki ja ta pää nagu nõiakast. Äkki, nagu lõhkeb seebimull, haavas nõiakasti mõõgahoop ja neeger varises maha. Ta oli hääletult surnud.

Siis haaras Eléonore'i mingi ebamäärane kurbus. Ta tuli hobuselt ja kummardus üle laiba. Ta vaatles neegrit; ilus oli ta, tsilindrilised musklid, roosad kopsud, tugevad huuled; mees kogu oma liikumatus ilus, oma osa ja dekoratsoonis keskuses, oma võimete keskpäevas...

Eléonore tundis end naisena!

Naisena, kõigega, mis see mõiste sisaldab grandioosselt ja kitsarinnalist. Kummaline mõelda tahtmise tarve! Ta võttis oma käekotist puudritopsi, peegli ja tupsi. Ja aeglaselt, verdnõrguvate mändide vahel, neegrilaiba ees puuderdas ta oma põski, kaela, minkis end nende sõrme liigutustega, mis meenutavad nõelu, ebavoorust, üksindust, ilmega ja näokibrutamise, mis on ilu subrettideks. Ta minkis end.

Siis kummardus ta senegaali üle ja suudles teda suule. Nüüd oli ta üksi laibaga. Kauguses haihtus võitlus, heidetud puie latvadesse, rõhutud jänkide oh! hüüdeist, vareste kraaksumisest, neegrite „Foulah“ hüüdest.

Ta hakkas kohendama laipa, talle poosi, jooni andma. Ta muutis liig kange käevarre graatsilisemaks, teda vähe paenutades, tõmbas jalad siruruli, pani päkad üle nimetissõrmede risti. Maniküür ja pediküür! Hämarus tungis õhtu kallale, kägistades tüvesid, eetrit vallutades.

(Järgneb.)

[Kindral ALEKSANDER TÕNISSON]

Inimene kindrali kuues

KINDRAL A. Tõnisson sai 60-aastaseks. Kui keegi on saanud 50-aastaseks, siis ta üteldakse olevat jõudnud „meheikka“, alles astunud „täismeeste“ hulka.

Kindral A. Tõnisson on seega juba terve aastakümne kuulunud nende „täismeeste“ hulka, kuid see osa tema elutööst, millega ta enda nime sidus lahutamatu Eesti riikliku iseseisvuse ajaloo, vabadussõjaaegne kuulsurikas tegevus, on tema poolt sooritatud siis, kui ta oli alles „maise matka pooltel teel“.

Ülikoolilinn Tartu pühitses suurejooneliselt oma kindralist linnapäa sünnipäeva. Austavalt märkis seda sündmust ka meie avalik arvamine, hinnates kindral A. Tõnissoni teeneid.

Kes oli A. Tõnisson ja millist osa ta täitis meie iseseisvusvõitluses, seda ei tarvitse enam rõhutada. Tema teeneid ja tööd on hinnatud teisel.

Siinkohal tuleks meele seda, et kindral A. Tõnisson on meie kaitseväes ja ka rahva hulgas saavutanud suurema populaarsuse kui vast mõni teine sama tubli ja samade teenetega väejuht või riigitegelane. Seda nimelt ka oma huumorimeele tõttu, mis on põhjuseks, et temast on tekkinud lugematu hulk anekdoote.

Ei olegi väga julge oletus kui ütelda: inimese tõeline olemus peegeldub kõige selgemini ja reljeefsemalt nendes pisilooketes, mida anekdootidena kõneldakse olgu siis mõnest ajaloost tuntud suurest mehest või meie seekordsest sünnipäevalapsest.

A. Tõnisson ja kadunud E. Põder on kaks meie kindralit, kellest vähemalt mõne üksiku anekdooti kõnelda teab iga eestlane. Võrreldes neid pisilookesi sisuliselt, näeme, et kindral E. Põdrast säilinud anekdoodid põhjema-

vad kadunud väejuhi teravmeelsetel mõtteväljatustel ja oma suures enamuses käsivad kas poliitilisi, rahvuslikke või üldinimlikke teemasid.

Kindral A. Tõnissoni kohta käivad anekdoodid käsivad aga väejuhi igapäevast praktilist tegevust, seda sõjaväelist õhkkonda, milles A. Tõnisson veetnud suurema osa oma senisest elust. Kuni üdini sõjamees, kes hindab bravuurset esinemist ja praktilist leidlikkust, kuid seejuures mitte ka sõjaajal tavaliselt tekkiv pilla-palla toimiva „frondimehe“ kuju, vaid raudset korda ja distsipliini nõudev — seesugusena õpime kindral A. Tõnissoni tundma tema kohta käivate anekdootide kaudu.

Ma ei tea, kas kindral Tõnisson Tartu linnapäana on juba suutnud mõjuda ka tartlaste tervitusviisidele. Kuid tean seda, et tegelikus kaitseväeteenistuses olles kindralile ei meeldinud vaikusehääleline, vaevalt kuuldav tervitus. Kes ei osanud „mehe häälega“ tervitada või kindrali küsimustele vastata, neid ta pidas „mammapoegadeks“.

Olles 3. diviisi ülem, kindral A. Tõnisson tuli kord Pärnus 3. diviisi tagavaraladu vaatama. Lao kantseleis töötas sel ajal eraisikuna endine Viljandi kooliõpilaste pataljoni ülem Estam, kes oli sel ajal juba läinud erru.

Kindrali ilmudes kantselei uksele, üks kantseleis viibiv Estam tõusis püsti ja pööras nii, et tuba värises: „Tervist, härra kindral!“

Kindralile tuli see kõuehääleline tervitus nähtavasti päris ootamatult. Ta astus sammu tagasi, vaatas siis ukse vahelt veel kord kantseleis ringi, nagu tahtes veenduda, kas ikka üks ainuke mees tervitas nii võimsa häälega.

Minnes laovalitseja Mikkelsoni juure, kindral küsis:

„Kes on see mees teil sääl kantseleis?“

„See on Viljandi kooliõpilaste pataljoni endine ülem.“

„Ah, nii! Seepärast ta oskab nii hästi tervitada,“ ütles Tõnisson. Ta jäi meestega väga rahule. —

Kindral Tõnissoni päevakärsud olid alati pipardatud tüseda naljaga, kuigi kindral ise seejuures võis olla surm-tõsise näoga.

Kaitseministeerium naeris mürinal, kui saabus päevakäsk, milles diviisiüleml kirjeldas kolonel Limbergi ja ühes teise vanema kaitsevälase sõitu diviisi kaalssis raudteejaamast diviisi staapi.

Diviisi staabist oli saadeetud ühehobuse kaalss kahele kolonelihärrale jaama vastu. Kolonel Limberg on teatavasti imposantne kuju: tal on pikkust ja on ka tüsedust. Ja teine kolonel juhtus nagu saatuse iroonia tõttu olema samuti raskekaalumees.

Kui siis need kaks hüglast istusid kaalssi, ei pidanud sõiduki telg vastu ja murdus. Seega oli rikutud riigi varandust. Järgnes päevakäsk diviisiülemalt, milles noomiti läbi kaalssi vastu saatja ja oma jao sai ka kutsar, et ta õieti ei hinnanud kolonelide raskust ja õigeaegselt ei juhtinud härrade tähelepanu sellele, et kahekesi kaalssi istudes nad vajutavad sõiduki oma raskuse all kokku.

Ühes teises päevakärs kindral A. Tõnisson kirjeldas, kuidas ta läinud teatud päeval ja teatud kellaajal teatud kohta ja näinud sääl valvepostil seisvat sõdurit, kelle nimi see ja see ja pärit sellest ja sellest väeosast.

Sõduril olnud tema katkised püksid nii eeskujulikult lapitud, et rõõm olnud näha. Kui veel oli kirjeldatud pikalt ja üksikasjaliselt sõduri eeskujulikkude välimust ja esinemist, järgnes korralduste tegemine.

Sõdur ülendati kapraliks.

Diviisi väeülematele tehti kohuseks hoolitseda selle eest, et kõigi diviisiile alluvate väeosade kompaniide ülemad ja nooremad ohvitserid näeksid seda sõdurit, et saada etteku-

jutust, kuidas peab nägema välja korralik sõdur! Loomulikult täideti diviili käsk.

Kord olid 1. diviisis ühes väeosas läinud kaklema velskerid ja allohvitserid ja üks osavõtjaist oli peksetud seltsimeeste poolt päris vaeseomaks.

Asi ulatus diviisiülema kõrvu. Ta nõudis juurdlusmaterjali enda kätte, tutvus sündmusekäiguga ja tagajärgedega.

Järgnes diviili päevakäsk. Pärast seda kui oli üksiasjalikult jutustatud iga mehe osa kakeluses, määrati meestele karistust päevahis. Selle mehe kohta, kes sai kõige rohkem peksta, üteldi: „Tema jääb seekord ilma, sest ta on oma karistuse juba kätte saanud.“

Selle saalomonliku otsusega jäid vist kõik asjaosalised rahule...

Lugemata hulk on neid lugusid, kus kindral Tõnisson väeosade eluruume ülevaadates ei sammunud edasi, kui leidis enda teel pörandal tikuotsa. Palk on tee pääl ees, ta ei saa edasi minna! Ühe väeosa ruumide esikusse oli keegi sülitanud maha. Diviisiülem tuleb ja jääb seisma:

„Näe, lähaksin edasi, aga ei saa, järv on ees! Ujuda ma ei oska, upun ära.“

Kord pannud kindral Tõnisson ühe väeosa kantseleis oma pääkatte ahju äärelle. Ruumid läbi käinud, küsinud ta enda mütsi. Kui temale teenistusvalmilt ulatatud pääkate, ütelnud kindral:

„Andke mulle minu müts!“

„Aga, härra kindral, see on ju teie müts...“

„Ei ole! Minu müts oli puhas, see aga on tolmune!“

Kindral A. Tõnissoni korra ja puhtuse-armastus oli teada kogu kaitsevæes. Ja kui ta kutsuti kaitseministriks, siis oli Pagari tänaval ruumide koristajatel, asjaajajatel ja sekretäridel tuli taga ruumide ja aktikappide kordaseadmiseaga.

Üks sõduritest jutustab, kuidas ta Narvas diviisiülema käsul käis järjest kolm korda lõunat söömas.

Oli suvine aeg, kindral elas puumajas, mida oli tarvis natuke kohendada ja parandada, millisele tööle saadeti kõnesolev sõdur.

Kuna oli pärastlõuna, tahtis diviisiülem natuke „leiba luusse lasta“, kuid sõdur väljas kopsib vastu seina.

Äkki kõlab kindrali hüäl:

„Hei, reamees, tulge siia!“

Sõdur ilmub.

„Reamees, kas lõunat olete söönud?“

„Just nii, härra kindral, olen söönud!“

„Ei, te pole söönud. Minge sööma!“ Kindral annab sõdurile 50 marka, et see võiks minna söögimajja, sest sõduri lõuna on juba ammu mööda.

Natukese aja pärast kõlab seina taga jälle kolistamine. Sõdur on tulnud kähku tagasi, et jätkata tööd.

Uuesti hüüab kindral:

„Hei, reamees! Kas käisite lõunat söömas?“

„Just nii, härra kindral!“

„Ei, te ei käinud. Siin on raha, minge sööma!“

Sõdur sai uuesti 50 marka ja kindral sai natukeseks rahu. Veel kolmanda korra saatis ta sõduri ära. „Ega's ma kolm korda söömas ei käinud, ma ühe korra käisin, kuid kahe järgmise korra raha pistan tasku,“ muheleb.

Need on iseloomustavamaid lugusid kindral A. Tõnissonist. Kui keegi kord kirjutab temast monograafia, siis vaevalt saab jätta arvesse võtmata rohkearvulisi anekdoodilisi lugusid, millest suurem osa on „tõestisündinud lood“ ja aitavad meile lähemale tuua kindral A. Tõnissoni tõelist isikut kui inimest, väejuhti ja administratõorit.

E. V.

ALICE BEŠEVIČ-ERJAPEA

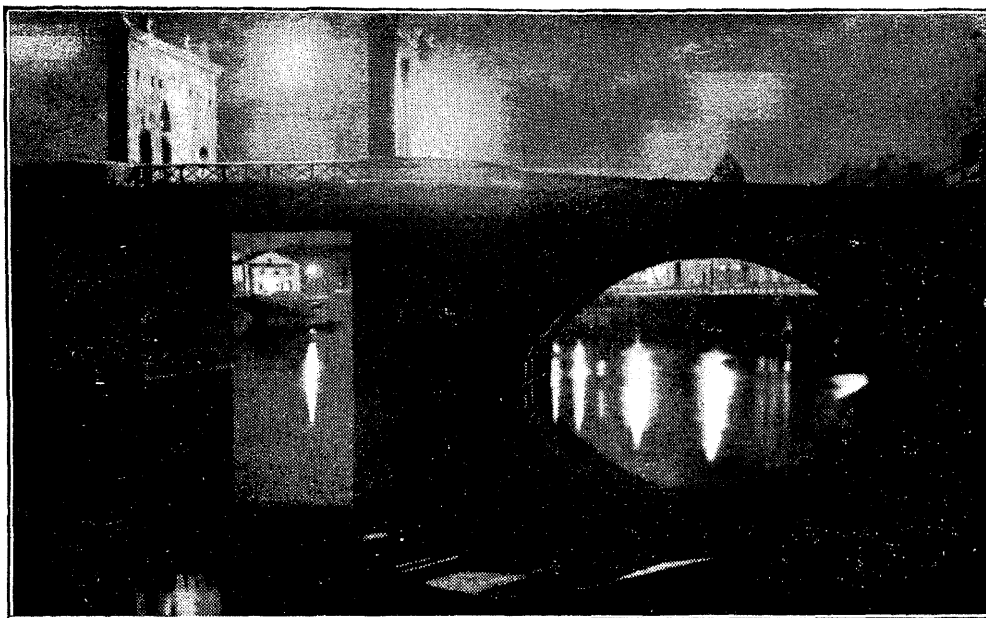
10. aprillil esines Beogradis (Belgradis) teiskordselt iseseisva kontserdiga eestlane-klaverikunstnik Alice Beševič-Erjapea. Kontsert toimus Beogradi suurimas kontsertsaalis „Kolarčevi Universitet'is“. Kava koosnes Beethoveni *Valdsteini sonaadist*, *Schumanni Karnevalist* ja Jugoslaavia modernistide Milojeviči, Miloseviči ja Slavenski töödest. Kriitika rõhutab eriti pr. Beševič-Erjapea võimeid modernmuusika tõlgitsemises ja käsitlemises, mainides ühtlasi pr. Beševiči suuri teeneid muusika edendamisel Jugoslaavias, kuna ta on juba 10 aastat Beogradi kõrgema muusikakooli klaveriklassi õpetajaks. Pr. B. on korduvalt esinenud ka Jugoslaavia raadios, muuseas ka eesti helitöödega ja tema pisemad õpilased, väiksed Beogradi lapsed, mängivad meeleldi Riho Pätsi kauneid lasteviise.

Pr. A. Beševič-Erjapea sündis Peeterburis a. 1898 omaaegse tuntud Peterburi eestlase advokaat Erjapea tütrena. Keskkooli lõpetanud, õppis ta alul õigusteadust, hiljem andus täieliselt muusikale. A. 1923 lõpetas ta Roomas „Santa Cecilia“ konservatooriumi klaveriklassi vabakunstnikuna. Säälsamas tutvus ta oma tulevase abikaasa, Jugoslaavia maalikunstnik Nicola Beševičiga. Praegu on pr. B. ka nelja lapse ema, kes kõik kasvatatud eesti keeles ja meeles. Eeloleval suvel pr. B. kavatsab külastada laste saatel kodumaad.

R. K.

Praha „D 34“
teatri näitlejanna
Viktorie Švihliková,
tervitat OLIONI ja
selle kaudu eesti
teatrirahvast

TARTU KIVISILD ÖÖSEL

Fot. Ivar Paalmann

Avalik kiri hr. H. Pauksonile

PÜHADE *Tänapäev* (nr. 1, esim. aastak.) ja *Olion* (nr. 7). Vaatan, loen, võrdlen...

Hüva: jälle üks uus ajakiri. (Sulerahval veab).

Hakkasite omakorda pihta. Ning olete nüüd ka toimetaja.

Õnnitlen.

Ja mõtlen: see on tubli, et Teie taoline noor inimene teisi arvustada tahtmiselt siirdub ise loovtööle, harjutama ka oma ajusid ning katsuma tõestada, et tal ongi asjatundja võimeid. Ja kuna olete suurimal määral nõudlik teiste vastu, oma programmikõnes, siis tuleb eeldada, et olete muidugi samas nõudlik ka enda (ja uue ajakirja toimetustöö) vastu...

Töötada on teil kerge, lihtne (nagu ütlete), on ju eeskujusid minevikust. (Sõnaga — teised on tee sillutanud, nüüd hr. Paukson tolmupilvi maha jättes kihutab, teetegi-jaile lahkesti naeratades, ise tulevikku). Jäägem vaid ootama, kui kaugele õieti jõuate.

Vahepeäl vaid avaldagem imestust, kuis liigses südiduses (ja toimetaja-ametisse astumise esimeses joovastuses?) ruttasite, vabandage, oma kaunis piiratuna tunduvat tarkust avaldama kõigepäält selles, et ajakirja esimese nri sissejuhatavas kõnes kuulutasite väärtusetuiks pea-aegu kõik endised olulisemad eesti ajakirjad (pääle *Aeg*). Nii Teie poolt, härra kriitik-toimetaja, halvutatud ajakiri *Odamees* (Friedebert Tuglase ja Carl Sarapi toimetusel) kui ka *Agu* (Ed. Hubel-Metsanurga ning E. Raudsepa toim.) ja ka *Olion* — jah, ka *Olion* — on siiski näidanud taset, mis Teil oma toimetustöös loomulikult (Teie kaitseks üteldud) alles saavutamata.

Aga kui pidasite vajaliseks nii ebatargalt ja ebaõiglaselt alata *Tänapäeva* eelkäijate halvutamise ja seega oma seni nii soliidse kirjustuse nimele karuteene osutada, siis on see lõpuks Teie enda asi, nii palju kui see ei riivagi eesti kultuurisõpra ning K./Ü. Päevalehte, *Kodu*, Tuglast, Raudseppa, *Olioni* kirjustust j.t. Aga puutub asi minus-

segi isiklikult, kui püüate teha pääle muu kahju *Olionile* ka kõlvatut võistlust, mis ilmneb igale Teie juhtkirja lugejale. Riivate ju seega ka *Olioni* endiste aastakäikude saatust, mis veel müügil või raamatu-aasta puhul müügile tulemas.

Töötamisõigus on igaühel, alata aga oma tööd kõlvatu võistluse tegemisega teistele, pole lubatav.

Mis puutub Teie teistesse ebaõiglastesse kahtlustustesse minu ja *Olioni* aadressil, siis tõrjun need kõige kindlamini tagasi.

Mis aga mind veel imestama paneb, on see häämeel, millega *Olionile* ja seega ka minule kui toimetajale olete katsunud halba teha. Või oletegi, arvatakse ehk, nii lihtsimeelne ja algeliselt mõtleja, et Teie seda ise ei näegi, mis oleté oma kirjutusega teinud endale ja minule? Usun, et olete kavalam ning tigemad, kui seda välja paista lasete. Kogu Teie halvutelu minu aadressil on hästi läbi mõteldud, sisaldades sissejuhatuse, mõõnad ja tõusud ning näidates haripunkti sõnaga „võltsimine“.

Kardan, et olete tulnud toime suurte ebameeldivuste valmistamisega nii endale kui minule, vajame ju mõlemad elamis- ja töövõimalusi.

Ütlete, et ajakirjandus peab olema säärane, et teda usaldataks ja austataks. Kahjuks unustasite selle nõude ise otsekohe. Pole mingit eluõigust säärasel programmil, mis nõuab austust enda vastu, aga „vastaste“ pihta heidab inetumat varju.

Pole minu asi Teile, hr. Paukson, nõu anda edaspidiseks tegevuseks, küll aga arvan, et kannatanuna esinen õiglaste nõudmisega: võimalike uute kurbade asjade vältimiseks pange, ütleme aastaks viieks, sulg varna, võttes endale veel aega arenemiseks seni, kuni oskate teha vahet selle vahel, mis tööpoolest on must ja mis valge.

Tarvilise lugupidamisega:

G. Naelapea

„TÕDE TÕUSEB, VALE VAOB“

TÄNASES RAKENDUSES

ÕIGLUSE suurimaks püüdeks on olnud alati, arvatavat roimarit sundida üles tunnistama oma süüdi. See on toimunud ajaloo tihti julmalt ja ebaväärikalt. Kuid teadus, mis ialgi ei puhka, kui asi seisab inimkonna edu küsimusis, on avastanud, et sama sihi saavutamiseks on olemas mitmeidki teisi vahendeid, mis küllaldase täpsuse ja usutavusega lasevad kindlaks määrata arvatava roima teostaja.

Esmajoones tuleks siin vaatluse alla n. n. „valede detektor“. See aparaat mõõdab ja märgib üles isiku vererõhumist, nagu arstide poolt tarvitavat sphygmanomeeter. Ta on varustatud sulgehoidva kangiga, mis kurvides vastavale paberiribale märgib vererõhu muutused. Nimelt kinnitatakse kahtlusaluse käele vastav aparaat ja küsitatakse isikut aeglaselt. Kui süüdlane valetab, märgib polygraaf ära äkilise vererõhu suurenemise. Kuid, küsitakse, miks peab see suurenemine tähendama just süüdistuse tõestamist? Vastuse sellele võime leida füsioloogilistes muutustes, mis ärritus inimese kehas esile kutsub. Nagu teame, organiseerub meie keha hädaohu korral otse teed omakaitseks; miljonid punased vereliblel otskui „ärkavad“ ja neid abistavad näärmed. Närvid ja musklid muutuvad siis tugevaks, süda lööb kiiremini ja soontehumine tõuseb. Igaüks meist on hirmu või äkilise ehmatus korral kuulnud oma verd „kohisevat“. Kui nüüd inimene on vastastikku seatud hädaohuga, mis talle tuua võib avastav vastus teatud küsimusele, kui ta on süüdi roimas, on ta loomulikult tundeks hirmutunud. Ta kardab, et tõe jalulesäädmise tema hukkamõistmist tähendab ja kogu ta organism on nüüd kaitse seisukorras, et õiglust varjata. Ja kui inimene väliselt rahulikuks jääda suudabki, ei suuda ta seda siiski mitte alal, mis puutub ta sisemistesse jõududesse. „Valede detektor“ märgib ära iga kriitilise küsimuse ajal tekkinud võnkumise. Kui süüdlaselt küsitakse nende võnkumiste põhjust, on ülestunnistamine 75 juhusel 100 vastu kindel, sest süüdlane ei pea vastu sellele ümberlükkamatu tõenduse ees. Samal viisil tehakse kindlaks süüdistatava süütus.

Kuigi õiglus veel ei tunnista „polygraafi“ tõendust leegaalseks, tarvitavad Ameerikas siiski paljud pangad ja eraettevõtted tema abi hääde tagajärgedega.

Õigi äraandjana

Teine aparaat annab ka häid tulemusi: see on elektriga käima pandav W. G. Summersi psühho-galvanomeeter. Süüdistatav hoiab käes väikest metallplaati, kuna nõrk elektrivool ta kehase juhitakse. Talle esitatakse küsimusi, süütuid ja ka teadlikke. Kriitiliste küsimuste juures ilmneb kummaline nähe. Kui küsitletav isik on süüdi, saavad ta higinõrestavad näärmed tugevasti ergutatud seesmisest energiast, mis end hädaohu eest peidab. Higistamise tõusust pihus jätkub selleks, et vähendada seda vastupanu, mis keha elektrivoolule vastu säeb. See vähenemine on numbrilual kohe näha. Isegi, kui süüdistatu küsimusele ei vasta, saavad higinäärmed ta ärandjaks.

Sõnade assotsiatsioon

Professor Grosland on leidnud meetodi, mille kaudu ta ilma teiste instrumentide abita jõuab süüdlasest viia süü ülestunnistamiseni. See on sõnade assotsiatsioon. See katse mitte ainult ei lase valet ära tunda, vaid koguni viib ülestunnistamiseni. Professor Grosland tegi 7 katset ja saavutas seitse korda tagajärgi. See meetod õnnestub eriti hästi siis, kui teda tarvitatakse isikute juures, kes ühel samal tasemel või samast kihist on, nagu ühe klubi liik-

med jne. Ta koostab lehe sajast sõnast, milliste seas 20 kuidagi riivavad roima, milles isikut kahtlustada võidakse. Vastuste mõju uuritakse hiljem.

Oletame, näiteks, et sada krooni sisaldav ümbrik on varustatud direktori büroo laekast. Kõik ametnikud peavad ülekuulatud saama. Koostatakse leht, mis sisaldab umbes järgmisi sõnu: tsirkus, must, piim, 100 krooni, tuli, büroo sahtel, teemant, maja, ümbrik, katus jne. Igat kahtlustatavat jälgitakse üksikult, kõikide juuresolekul; iga sõna juures, mis talle üteldakse, peab ta vastama esimese sõnaga, mis talle meele tuleb. Normaalseks reaktsiooniks peetakse 2,5 sekundit. Kui see kestab kauem, tähendab see, et küsitav mõtleb järele või on erutatud. Kui kahtlustatavad reageerivad kuidagi eriliselt, märgitakse vastused üles. Individuaalseid resultate võrreldakse omavahel. Süütuid leitakse varsti ja süüdlased näevad end paljastatuina ja tunnustavad üles. Columbia ülikoolis tehtud katsete järele leidis professor viiekümne üliõpilase hulgast oletatava kuriteo kordasaatjad üles. Kohtus veel ei tunnustata assotsiatsioonide katset juriidiliselt, kuid kriminoloogid teavad, kui suure tähtsusega see meetod on ja et tal on suur tulevik.

Ürüide psühholoogia

on samuti vahendeid tõe järele saamiseks. Ruumi seinad, kus ülekuulamine toimub, on kaetud peeglitega. Kahtlustatav istub keskel ja teda küsitatakse seina tehtud avause kaudu. Ülekuulamise kestel muutub aegamööda valgustus rohekaks; vang ei märka muutust, näeb vaid, et ta nagu on muutunud haiglaseks ja kahvatuks; ta usub, et ta välimus on ta reetnud ja tunnustab oma süü. See meetod sobib hästi neurasteenikuile ja naiividele. Esimesed on liiga ärakohutatud, et vastu panna, teised ei aima, et siin tegemist kavalusega.

Kõik need vahendid aga osutuvad ometi kalestunud roimarite juures mittemõjuvaiks. Selle tüübi jaoks on teadusel varuks veel

Tõe seerum

Kaebalusele süstitakse scopolamini, millel on omadus imbutada teatud juhtvaid ajutsentrid, ilma et haige mälu kuulmist või kõnelaadi mõjutaks. Texas'e arsti House'i katsete järele otsustades puudutab scopolamin just tsentrid, kus vale „pesitseb“ ja katsed näitavad selle vahendi peagu uskumatuid tagajärgi. Silmapaistev kriminalist Calvin Goudard tegi temaga järgmise katse. Ta palus üht oma kaasvõitlejat, kirjalikult vastata umbes kahekümnele lihtsele küsimusele; nagu: „Kas mängite bridži?“ Siis palus ta küsitavat meelega valetada, kui talle samu küsimusi kõvasti esitatakse. Nüüd süstiti talle scopolamini. Ta luges küsimused üle ja vastas neile samade vastustega, mis oli kirjutanud, sellega tõendades, et ta valetada ei saa, päale ühe. See käis järgmiselt: „On teile juhtunud, et olete pidanud kandma karistust autosõidu reeglite rikkumise pärast?“ Vastanud oli ta „ei-ga“. Kuid scopolamini mõjul vastas ta: „Jah, kui olin Virginia koolis.“ Ärgates seletas ta, et ta oli unustanud täiesti selle juhu, mille talle meenutas scopolamin.

Kindlasti kutsuvad kirjeldatud katsevahendid vastavate politseinike näole vaid üleolevaid muigeid. Ometi on korda läinud nende abil tõtt valge ette tuua lugematuil juhtudel. Ning vahest ikkagi polegi enam mägede taga ajad; mil avatakse kantselide ja politseipunktide uked kas või samadele roimarite paljastamise vahendeile, millistest siin jutt. Teadus ei puhka meie päevil.

TALLINN, MAI ALGED

Fot. I. Paalman

Lünke ühelt erialalt „Eesti Entsüklopeedia“ seniilmunud osas

OLGUGI, et viimaseil aastail on häält tõstetud kujut. kunstnikkude arvu liigkülluse pärast (nagu oleks see mingi kurjaloomuline tõbi), ei võiks see hääletõstmine mõjuda niivõrd, et *E. Entsüklopeedias* vaigitakse surnuks nimesid. Osa neist on noori, kes kogu aja on töötanud sihiteadlikult ja pidevalt, osa jälle — noori, kes praegu „vaikivad“, kuid ometi midagi olid loonud, kui said kätte kunstikooli lõputunnistuse, ja osa — vanemaid, kel on vähemalt pioneeride tähtsus meie kunstielus.

Järgnev lünkade loetelu ei pretendeeri sellele, et ta viitaks kõiki puuduvaid, sest koostaja pole Eesti kunstiajaloo eriteadlane, küll aga kunstielu nähtusi huvitatult jälgija.

Puuduvad:

II köide (14. vihk), veerg 1241 — Nic. Espe, maaliija, lõpetanud kk. *Pallase* 1932. a.; loonud fig. kompositsioone, maastikke, eriti aga linnavaateid asjalikus, kaines laadis.

IV k. (22.), vg. 157 — Ernst Jõesaar, skulptor, lõpet. kk. *Pallase* 1933. a.; toonud Eesti kunsti uudisma-terjalina toorkips-kivi, tootnud fig. kompositsioone sti- liseerivas jõulises laadis.

IV k. (23.), vg. 382 — Hilda Kamdron, harukordse osavusega imitaator ja täpsusjoonistaja. Üht eriala tema võimetest on näidanud *E. Ents.* rea värvitahvlitega (zoo- loogilised j.m. pildid). On olnud kk. *Pallase* õpilane.

IV k. (24.), vg. 463 — Joosep Karell, lõpetas kk. *Pallase* 1927. a. maali alal, olles eriti distsiplineeritud joonistaja ja leidlik tarbegraafilistes kompositsioonides. Praegu kuuldavasti töötamas teatri-dekoraatorina.

IV k. (25.), vg. 814 — Alfred Kivi (1883—1934), kunstipedagoog ja loovkunstnik, osanik kunstielu üritus- tes (Tall. Eesti Kunsti selts, Riigi Kunst-tööstuskool, Kulturkap. j.t.)

IV k. (25.), vg. 826 — Richard Kivi, möödunud aastakümne pea ainus ja praegugi veel populaarne tarbe- graafik ja illustreerija, kes aga loonud ka portreid ja maastikke, ilmutades erksat värvimeelt.

IV k. (28.), vg. 1327 — Eduard Kutsar, maaliija, õppinud kk. *Pallases*, arendanud juba üle kümne aasta omapärast, sihikindlat, teadlikkusele rajatud maalimis- laadi, päämiselt maastikes, kuid ka figuurkompositsioones, mis ajuti kalduvad viirastusliku fantastika valda. Viima- seil aastail harrastanud ka skulptuuri.

V k. (31.), vg. 432 — Leontine Lind, lõpet. kk. *Pallase* 1927. a., olles esimene erialaline naiskulptor Eestis.

V k. (35.), vg. 1217 — Artur Mikkelson, skulptor, lõpetanud kk. *Pallase* 1929. a.; loonud suurt annet ja tehnilisi võimeid avaldavaid teoseid (*Ratsanik*, 1928; *Poiss koeraga*, 1929; *Asheet*, 1934 j. t.) Tegutsenud ka tarbe- kunsti alal (dekoratiiv-skulptuurid).

V k. (35.), vg. 1315 — Gustav Mootse, kunstipeda- goog ja esimesi Eesti graafikuid-illustreerijaid käesoleva sajandi esimesil aastakümneil, valides oma tööde motiive enamikus eesti loodusest ja taluelust.

Kuna *E.E.*-s on toodudki juba niisug. kunstnikke, kes alles oma kunstnikukarjääri on alanud või jälle aastate kaupa juba on „vaikunud“ ja ka sajandi algusesse kuulu- vaid mehi, siis tundub siinloetletute puudumine kurva eksimusena.

Parandatagu see viga. Veel pole hilja seda teha.

A. P.

Lihavõttemuna järglasi

Kartul kaitserelvaks

Piiritusest toorkummi

KAUTSUK sisse ja väljaveo artiklina ei etenda meil kuigi olulist osa. Väljaveo sel alal moodustavad tähtsuseta summakese ulatuses päämiselt vanad autokummid. Sisseveost läheb jälle lõviosa kummibotikute-, pallide jne. valmistamiseks. Ega see summa Riigi Statistika Keskbüroo andmeil ka suuremaid arve näita.

Sõnaga: nagu tsaristlikul Venemaal ei tundud erilist tarvidust kautšuki järele, nii ka Eestis praegu. Vene tööstus ja rahvas kasutas kautšukki vähemal määral. Kõige rohkem torvitati Venemaal kalosse, neidki vaid 6% inimesi elanike üldarvust. Üldse tolleaegsel Venemaal ei tulnud kõne allagi kautšuk majandusliku probleemina.

Hoogsalt tööstusriigiks tüüriv Nõukogude-Vene vaatab kautšukile teise pilguga. Saamata päevagi läbi selle ainetalle on tähtis, kas ta suudab seda ise tarvilisel määral produtsierida kautšukiplantaazides või peab olenema välismaast. Elektritööstuses, autotööstuses, põlutööriistade tehastes jne. jne. nüüdisaegne Venemaa tarvitab palju kautšukki. Kui vanasti veeti Venemaale toorkummi aastas nii-ütelda grammide kaupa, siis arvestatakse seda nüüd vaid tonnides: 1931. a. tarvitati toorkummi 30 000 tonni, a. 1934 aga juba 70 000. Arvatakse, et iga aastaga paisuvad need arvud mitmekordseks.

Kui uskuda, et vanad tööstusriigid just ei soodusta kummi sissevedu Nõukogude-Venesse, siis siit enamlaste ärevus. Nad ütlevad, kapitalistlike riikide käest tuleb võtta vahend Venemaa tööstuse tõkestamiseks.

Kautšuki olulise tähtsuse küsimuses jõuti selgusele maailmasõja ajal, mil liitriikide korraldatud kummiblokaad pidi Saksamaa viima vastu katastroofile juba 1914. aastal. Kui maailmasõja saatus pidi olenema kautšukist, siis võib arvata, millisesse umbkotti satub järgneva sõja korral see tööstusriik, kel pole seda ainet võimalik ei osta võõrsilt ega ise kodumaal toota. Venelased arvavad, et kautšukita saaks vene majandus tänapäeval otsemaid täielikult halvatud.

Venemaale sisseveetavat kautšukki tuleb venelastel praegu tasuda kullas. Seegi näitab, kui oluliseks aineks tänapäeval kautšukki suurriikides peetakse. Kui veel teada, milliste raskustega tapvas troopilises niiskuses kummipuudest kautšukki saavutatakse, siis on igati arusaadav, kuidas keemikud end pingutavad, et saada — kunstlikku kautšukki...

Keemilises laboratooriumes ongi sünteetiline kautšuk juba ammu tuntud. On arvukaid võimalusi saavutada seda söehüdraatide segust. Saksamaa esimesena siirdus teoorialt praktilisele katsele, kunstlikult kautšukki valmistada. Aseaaine, ersatsi otsijana ongi Saksamaa igati kuulus. Maailmasõja ajal organiseeris ta hulgalist sünteetilise kautšuki tootmist Leverkusenis. Algainena tarvitati atsetooni. Sõest tootis Saksamaa sõja ajal üldse 2000 tonni sünteetilist kautšukki ning suutis seega katastroofile vastu seista, sest kautšukita oleks töõnduslik elu katkenud. Pääle sõda Saksamaa kautšukki kunstlikult enam ei valmista, sest selle tootmine on liialt kulukas.

Saksamaa eeskujul katsetas aga edasi Venemaa. Majanduskomissar kuulutas välja auhinna töö parima sünteetilise kautšuki saavutamiseks. Suur preemia pidi ootama seda, kes 1. jaan. 1928 esitab katsekomisjonile 2 kilo kautšukki, milline toorkummi omadustele lähim ning ka hinnalt toorkummi hinnale vastav.

Auhinnatööst võttis osa ka keemik, prof. Lebedev, kes töötas Leningradi meditsiinilise kliiniku ruumes oma õpilasringiga. See „Lebedevi grupp“ võitles oma sihi saavutamiseks suurte raskustega. Polnud raha, ruumi, keemilisi vahendeid ega riistu. Aparatuure klopsiti kokku primitiivsemalt traaditükkide jne. abil, jahutusnõud tehti konservikarpidest jne.

Selleisel tingimusil pidid toimuma peeneimad analüüsid ja keerulised reaktsioonid. Kuid uskumatu õnnestus: tähtpäevaks esitas Lebedev 2 kilo kunstlikku kautšukki.

Algaineks Lebedev tarvitab kartulipiiritust. Sellest, alkoholist saavutati vaheprodukt, millele anti nimeks diviniil. See on tüüpiline söehüdraat.

Lebedevi meetod võimaldab toota kautšukki küllaldaselt määral. Pääsasi, see meetod on odav ja majanduslikult tasuv. 3 puudast kartuleist saavutatakse 12 liitrit piiritust, mis annab vähemalt 500 grammi kautšukki. Kui võtta 12 liitri piirituse hinnaks 0,75 kuldrubla, siis maksab kartulist saadud kautšuki tooraine kilo 1,5 kuldrubla. Loomulik toorkummi maksab aga 5 kuldrubla kilo.

Kui võtta meie müügipiirituse hinnaks kr. 3,15, siis maksab eesti rahas kilo Lebedevi kautšukki 75 kr. Piirituse omahind on muidugi odavam, seega ka kautšuki omahind tegelikult teissugune, s. o. tunduvalt madalam.

Ehitati kunstliku kummi tootmiseks vabrik.

Kas Lebedev aga loodab kautšukki massiliselt toota? Laboratoorsete ning massilise produktiooni vahel haigutavad tavaliselt kuristikud. Alul hävitatigi toormaterjali kasutult. Kautšuki asemel saadi ebamääraast vedelikku. Pikapäale leiti tehtud vead uue vabriku aparatuuride juures üles ning 1930. a. lõpuks vabrik oli tootnud 260 kilo kautšukimassi. Kui kaugele on praegu arenenud Nõukogude-Venes kunstlik toorkummi valmistamine, sellest venelased ei räägi, annavad aga mõista, et neid toorkummblokaadi võimalused enam ei heidutavat.

Toimetusele saadetud kirjandus

ERK nr. 1 ja 2, 1935. III ak. Üld-, majandus ja kultuuripoliitiline ajakiri. Tegev ja vastutav toimetaja Ed. Salurand.

Konjunktuur, nr. 5.

Looming, nr. 4.

Kiriku elu. Eesti Katoliiklaste Häälkandja, II aastakäik, 1935. Vastutav toimetaja mag. phil. Robert Birk.

Ühine kirik. Pühendatud kirikuühtluse küsimusele. Vast. toim.: mag. phil. Robert Birk.

12. märts. Aasta riiklikku üleschitustööd. 12.III.1934.—12.III.1935. Väljaandja: Ühing „Isamaaliit“. Toimetanud Juhan Veelman ja Henno Rahamägi. Lk. 66. Hind 25 s.

Vaimuse ideoloogia. Hingelise enesearenduse ja metafüüsika ajakiri, III aastakäik. Väljaandja ja vastutav toimetaja A. Miller.

Eesti ja Nõukogude Liidu kaubanduskoja majandusbülletään, 1935, kolmas aastakäik. Vastutav toim. Koja sekretär H. Holm.

EESTI BELLACCORD ELECTRO HELIPLAADID

Nõudke meie uudiseid,

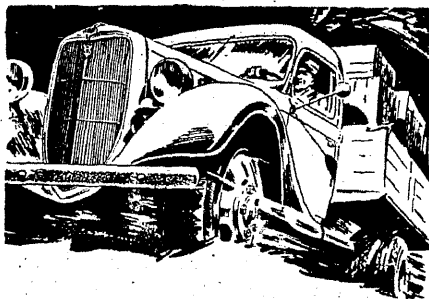
helifilmist „Peeter“, ja „Mustlaskaravan“ ning operetist „Veenus slidis“, bariton Artur Rinne ettekandes.

Meie heliplaate demonstreeritakse tasuta igas paremas muusikaäris.

„BELLACCORD ELEKTRO“

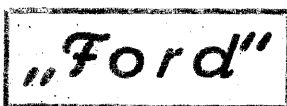
Nõudke meie uudiseid,

nagu tango „Kurbus“, Itaalia rahvalaul „Tirtomba“, Fr. Schuberti „Vaikselt anuvad mu laulud“ jne. tenor Aleks. Tamme ettekandes.

Mida ütleb Teile veoauto „FORD“?

Ta ütleb, et peab ta menuks olema põhjust, sest ega's muidu poleks neid kaugelt üle miljoni turustatud. Päälegi — selle auto edu peitub ta tõesti odavas hinnas, suures kandejõus ja pikas elueas!

Pääesindus

A/S. A. Rosenwald & Co

Tartus, Suurturg 8. Telef. 300.

KREEM JA SEEP „TEDRESAN“

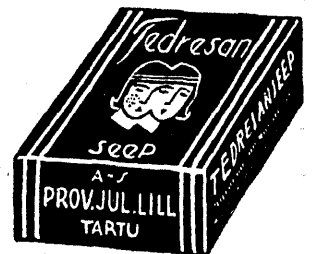
ON PARIMAD VAHENDID

TEDRETÄHTEDE

VASTU

SAADAVAL
IGAS APTEEGIS
JA ROHUKAUP-
LUSES

A.-S.
PROV. J. LILL

Palitu-, ülikonna-, mantli- ja kostüümiriideid

Saadaval ka voodrid, nõöbid, siidid jne.

RIIETURITE
ÜHISKAUBAMAJA

TALLINN, SUUR KARJA TÄN. 19. TELEFON 455-77

J. & A. Paalmani trükk. Tallinn, V. Karja 12. 1935. a.